

מוגש בהוקרה כשי
לפסח מאת:

טקסט רץ. הוצאה לאור

ליל הסדר המשולם

עצות, רעיונות וטיפים
לערב פסח וליל הסדר

בעדיבת המחנך
הרב ינון בהן שליט"א

מחזיק מפתחות

ג	הכנות ותזכורות לחג הפסח
ז	עצות ורעיונות לליל הסדר מושלם
ח	רעיונות להמחשת ההגדה ועשר המכות
ח	שאלות לחידוד הילדים בשולחן ליל הסדר
י	פידוט מדה כנגד מדה בכל אחת מעשר המכות
יג	ס"ג מצות שיש לכון בהם בליל הסדר
יד	הנהגות לערב פסח וליל הסדר מספר מועדי קדשך
טז	חידושים נפלאים על סדר ההגדה
טז	סגולות נפלאות לחג הפסח
נה	הבריאות בראי חג הפסח

נכתב ונערך ע"י המחנך
הרב ינון כהן שליט"א
יועץ הינוכי ומחבר ספרים

נייד: 0527161142 | דוא"ל: a0527161142@gmail.com

הכנות לחג פסח:

השקעה נכונה בנקיון הבית לפסח

כדי להשקיע בצורה נכונה בנקיון הבית לפסח, צריך לדעת שני יסודות בסיסיים: מקום שאין מכניסין בו חמץ בנהלך השנה אין צורך לחשוש שיש בו חמץ, אבל נוהגים לנקות את כל המקומות הנגישים שיתכן ונכנס בהם חמץ במהלך השנה. עיקר האיסור בפירוורים הוא רק מחשש שיבואו לאכלם כשיעופו ברוח אל המאכלים או על השולחן או שידבקו בידים בחג, אבל בדרך כלל איסור של חמץ שיהיה בבית, הוא רק בחתיכה ולא בפירוורין.

להלן דוגמאות בדברים שונים שקיים בהם חשש בפירוורים שבהם:

- ✓ ספרים: כל ספר שחושבים להביאו לשולחן פסח, יש לנקותו כדבעי קודם החג. רצוי להשתמש בברכונים וכדו' שמויחדים לפסח. ספרים שלא נוקן לפסח, אין ללמד עליהם בשולחן שאוכלים עליו, ואם רוצה ללמוד בהם לא ע"ג השולחן ינקה ידיו היטב קודם אכילתו.
- ✓ משחקי ילדים: חשוב לנקותם היטב לפני חג פסח, כי ע"פ רוב שנאספו מהרצפה נכנסו בהם פירוורי חמץ.
- ✓ כגדים: החיוב לבדוק כיסי הכגדים, ובפרט במנג'טים, הם רק בכגדים שחושב ללבושם בחג הפסח. בשאר הכגדים צריך לדאוג שאין בהם חתיכות חמץ, וראוי להכניסם לארון שלא ישתמשו בו בפסח, או יעשה סימן שאין להשתמש בהם בחג.
- ✓ מתגי חשמל וידידות: יש לנקות לפי הצורך, מחשש שלאחר נגיעה יגע באוכל כשר לפסח. כך גם במברשות, ומכשירי כתיבה. ובפרט יש לנקות היטב את המקלדת של המחשב, ולנקותה היטב.
- ✓ מכשיר טוסטר: לא משתמשים בו בפסח, לכן מספיק לנער את הפירוורים שבו היטב, ולהניחו בארון שאין בו שימוש בפסח. ויש נוהגים למכרו לגוי.
- ✓ שואב אבק, ומטאטא: יש לנקותו היטב לאחר השימוש בו.
- ✓ סירים, ומחבתות, ושאר כלים של חמץ: ינקם היטב, ויניחם בארון שאין בו שימוש בפסח.
- ✓ חריצים שבין המרצפות: אין חיוב לקרצף, כיון שאינם ראויים לאכילה.
- ✓ מכשיר טלפון, ונייד: יש לנקותו היטב, וטוב לפתוח את המגן מפלסטיק, וכן את מכסה הבטריה, כי פעמים רבות נכנס שם פירוורי לחם.
- ✓ תיקי ילדי ה"ת", וביה"ס. תיק תפילין / לימוד. תיקי נסיעות, וארנקים וכיוצ"ב: יש לנקותם היטב, ולהניחם במקום סגור.
- ✓ תכשיטי נשים: יש נוהגים להברישו עם מברשת שיניים בחריצים ובסדקים, ויש נוהגים אף להגעילם. ויש שהחמירו על עצמם שלא לעדנם בפסח.
- ✓ טלפון נייד ונייד. (לנקות היטב בפרט את פלסטיק של מגן הנייד)

תזכורות לערב פסח:

- ברכת האילנות.
- מכירת חמץ.
- ניקוי ספרים.
- ניקוי כיסי בגדים.
- טבילת כלים חדשים, והגעלתן.
- נתינת "קמחא דפסחא".
- יאמר: "בשר זה לחג", ולא "לפסח".
- **בדיקת ושריפת חמץ:**
- לרשום היכן החביאו את הפתיתים קודם בדיקת חמץ.
- בדיקת חמץ ברכב, בפנס.
- שריפת הלולב והסכך בשריפת חמץ.
- צחצוח שיניים, וזריקת המברשת הישנה.
- **הכנות לליל הסדר:**
- שינת הקטנים בערב פסח חובה!
- תספורת, וגזיזת צפרנים (קודם חצות).
- טבילה במקוה לכבוד הרגל.
- יסיר תוויות ומדבקות וכפתורי רזרבה, עשיית קשר בעניבה וכיוצ"ב. וכן קשירת ציציות.
- אין לאכול משעה עשירית של היום.
- ביעור מעשרות ואמירת ווידוי מעשרות בשנים ד' ו-ז.
- מעלת מצות מצוה, חשוב להדר.
- הפרשת חלה מהמצות. (כשמפריש בביתו יקח חתיכה מהמאפיה להפרשה)
- בדיקת המצות (כפולות, שרופות, אפויות היטב). אם המצות במקפא יוציאם שיפשירו.
- תשלום דמי המצות - "לכם", משלכם.
- פתיחת בקבוקים, ואריזות מצות וכיוצ"ב.
- כסא מרופד להסבה.
- יכין משקל (מכני) לשקול בו המצות והמרור.
- יכין ד' כזיתות של מצה. 2 כזיתות של מרור. ו-18 גרם של כרפס, לכל אחד ואחד.
- הכנת החרוסת. (אשכנז - לפורר את החרין).
- יבדוק המרור מן התולעים. וכן את הכרפס.
- קריאת "סדר קרבן פסח", "סדר מסעות", ואיגרתו של "רבי שמשון".

ליל הסדר משלם

- לנוהגים - הכנת כלי פגום לשפיכות (גר"ז ובא"ח).
- הכנת קליות ואגוזים, פתקי זכויות לילדים, פרסים והפתעות.
- מקרר - פיקוד שבת.
- לכסות את המתגים של החשמל.
- הכנת נרות יו"ט, שבת.
- יתקשר למקורביו לברכם.
- להכין מים עם מלח - לטיבול הכרפס.
- הכנת נרות יו"ט / שבת ויו"ט כמות שמן מספיק.
- יערוך השולחן בצורה נאה, ויניח כלים נאים ע"ג השולחן.
- חיתוך ניילון ח"פ לשולחן, ופתיחת אריזות ובקבוקים (בפרט יין).
- לכוין שעון שבת עד שעה מאוחרת!
- לחתוך נייר.
- הכנת ביצים קשות - לזכר לקרבן חגיגה.
- צליית הזרוע.
- הדלקת נר נשמה.
- יכסה את המצות במפה יפה. (שו"ע סימן רע"א).
- קודם יציאתו לביה"כ יזכיר לנשים לומר "הלל"!
- יזכיר לנשים לא לברך שהחינו בהדלקת הנרות, אלא יכוונו בקידוש.
- יכווין בברכת שהחינו בקידוש על בגדים חדשים, על המצות והמרור, על סיפור יציאת מצרים, ועל יו"ט. 20. יזכור ויזכיר לכולם "הסבה". ב- ד' כוסות ובאכילת הכזיתות!
- יזהר להיות שמח, ויתרחק מהעצבות.
- [לפסח שחל במוצ"ש: כדאי לבער כל החמץ ולשורפו ביום ו'. לטגן מצות ללחם משנה של סעודות שבת. ובשבת לאכול בבוקר מוקדם, ובחצות היום להתפלל מנחה, ומיד סעודה ג'. ויזהר לא להכין משבת ליו"ט, אלא יכין או בע"ש, או בצאת שבת].

שיעורי מצוה

המשקל - נפח		לגר"ח נאה	לחזו"א
כרפס		פחות מכזית	פחות מכזית
כזית מצה	קשות	20 גרם	30 גרם
כזית מצה	רכות	30 גרם	50 גרם
כזית מרור	חצי ביצה	28 גרם	50 גרם
כזית מרור	לקולא שליש ביצה	18 גרם	33 גרם
שיעור רביעית		86.4 מ"ל. וי"א 81 מ"ל	150 מ"ל

זמן אכילת השיעורים לכתחילה 4 דקות. ולהולה זקן עד 7 דקות!

עצות ורעיונות לליל הסדר מושלם:

כיצד היא מצות והגדת?

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר: בְּכֹל דּוֹר וְדוֹר חָיָב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שְׁנַאֲמַר (שמות יג) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם.

"למען תספר באזני בנך וכן בנך", מהו "באזני בנך"?

תשובה: לפי רמת הבנתו שיכול להבין את סיפור יציאת מצרים.

ומרן השו"ע (סימן תע"ב סעיף טז) כתב: **מִצְוָה לְחַלֵּק לְתִינוּקוֹת קְלִיּוֹת וְאַגוּזִים, כְּדִי שְׂיִרְאוּ שְׁנוֹי וְיִשְׁאַלוּ.** וטעם הדבר כדי למשוך את ליבם לסיפור יציאת מצרים. עד היום ישנן קהילות, בהן נוהג האב ללבוש חלוק לבן, לאחוז בידו מקל שעליו קשורה פיסת בד ולשיר בקול "עבדים היינו לפרעה במצרים..."

העולה מן האמור:

כי ציווי התורה: "ליל הסדר חיה להיות מוקדש לילדים".

וכל כן עבודתנו היא למשוך את ליבם להקשיב לסיפור ההגדה,

ועל כולנה להשאיר בליבם שמחה ומתיקות מלילה קדושה זו.

בחוברת זו, נשתדל בס"ד להביא רעיונות ועצות כיצד להשרות שמחה ואושר בליל הסדר בביתנו, ובפרט איך נמשוך את ליבם, ונמחיש להם את סיפור יציאת מצרים, כאמור, "באזני בנך"...

איך נחבר את הילדים לשולחן ליל הסדר:

- לפני הקידוש:** נסביר את מעלת הלילה הזה, נבקש לא לדבר דיבורי חול [כרפ"ס ר"ת: כלל ראשון פה סגור], נשיר יחד "קדש ורחץ". לקטנים - נרְאָה את "שקית ההפתעות", לגדולים יותר את "פתקי הזיכוי". ולבחורים החשובים: נביא בקצרה כמה לשונות מרבותינו הק' על מעלת וסגולת הלילה הק' הזה.
- נשוב מיד לילדי,** ונסביר להם איך ניתן לקבל פרס וזיכוי, הכל בצורה מאירת פנים וחביבה. [כדאי גם לומר קודם הקידוש כמה סגולות מיוחדות לילה זו, הובא לקמן מספרי "מועדי קדשך].
- תודה:** נקדים לפני הקידוש לומר תודה לאמא על עבודתה המסורה לחג, ונזכיר את כל אחד מבני הבית בתוספת שבחיו ומעלותיו, ולהודות לו על דבר מיוחד שעשה לכבוד החג. בכך נרומם את כל בני המשפחה בחשיבותם ונשרה שמחה בליבותיהם. [אם יש אורחים נכון לברכם בברכת "ברוכים הבאים". ולומר: כמה זכות לנו שאתם עמנו... ונראה שיש לכל אחד כל מה שצריך].
- תורנים:** למנות כבר קודם לליל הסדר תורנים, כל אחד לדבר המתאים לו. דוגמאות לתורנויות: תורן למזיגת היין, ולשטיפת הכוסות לאחר כל כוס (אפשרות לתורן לכל כוס מ-ד' כוסות). תורן לנטילת ידיים להורים. תורן - עוזרת לאמא. תורן מחלק ברכונים. תורן מחלק פרסים. תורן מחלק כרטיסים. תורן עוזר לאבא. תורן אחראי שירים.
- קריאת ההגדה:** רצוי שיהיה לפי הסדר, כל אחד מהילדים קורא קטע ומסביר אותו לפי הבנתו, או שהאבא מבאר, ומוסיף תבלינים, ואם יש לאחד מהמסובים להוסיף חידוש נשמע את דבריו. חשוב להקפיד על ב' דברים: 1. לומר חידושים המושכים את הלב עם סיפור מענין. 2. קצר וקולע! [אב יקר, אם תאמר פלפולים ודברים עמוקים

תדע, שהילדים או יברחו או יריבו או יירדמו... שמור את התענוג שלך לחידושים העמוקים לאחר הסעודה, וזכור: הלילה הזה הוא של הילדים].

5. **דרשנים:** לעודד את הילדים שבוע קודם ליל הסדר להכין בדף [או במחברת] דברי תורה קצר וקולע. (מומלץ לעזור להם להכין). לדוגמא, מה קרה במצרים במכת דם, הגוי בא לשטוף את רכבו והכל התלכלך בדם ונעשה מזה ריח רע וכו'. וכן בשאר המכות ובקריעת ים סוף.

6. **ציורים:** מתאים לילדים קטנים, להכין ציורים של עשר המכות ויציאת מצרים, לעשות לימנציה, ולהציג בליל הסדר, או לתלות בקיר, כאשר הילד יראה את התמונה, יסביר לכולם, **ליתן לו את הבמה, לא למהר אותו!**

7. **שולחן ערוך בחכמה,** עם רעיונות הממחישים את המסופר בהגדה. שולחן חג ידידותי לילדים. יש רעיון מיוחד ליתן אורה נעימה ומיוחדת לשולחן, לקפל משני הצדדים באמצע השולחן מפת אלבד כחולה, כאילו זה הים, ובאמצע עגלה מפלמובייל עם סוסים ואנשים וכו', וכן חיות מפלסטיק באמצע השולחן, ובכך נמחיש להם את סיפור יציאת מצרים ואת ההגדה.

8. **פרסים וזיכויים:** לא לשכוח להכין שקית של **פרסים** (אפילו קטנים) **וממתקים**, בכדי להמריץ את הילדים לשאול שאלות טובות, לענות ולהשתתף. שים לב: נכון שיש חשיבות לפתקי זיכוי, אך ילד צריך פרס "זמין". לכן חשוב שיהיה שקית עם פרסים זמינים. עלינו לזכור לקיים בנאמנות כל מה שמבטיחים לילד, זהו כלל ראשון בחינוך. [זהירות מפרסים שהם מוקצה, ויש אפשרות לקנותם קודם ולהניחם ע"ג הספרייה וכדו' ומיד במוצאי החג להעניקם לזוכה].

9. **מאכלים:** להכין לילדים מאכלים אהובים עליהם. וכן חשוב להבין את נפשם, שאינם יכולים לשבת הרבה זמן, ולכן לעשות הפסקה לאכילת ביצה, ציפ'ס, כדברי חז"ל "קליות ואגוזים". ולקטנים יותר, ליתן מידי זמן הפסקה לשחק. ובכל מקרה לא להקפיד על מי שקם, שלא יהיה הרגשה של **משטר!** ובטוחני שאם יהיה הרגשה של מתיקות ומעניין בשולחן, הילד לא יקום מהשולחן. [רעיון מיוחד "הפתעה בצלחת": להכין לכל ילד בצלחתו ממתק אהוב עליו, ולכסותו בצלחתו, ולומר לילדים שכאשר יתן האות יש להרים את המפית].

✓ **כללים לערב פסח:** שינה בצהרים לכל הפחות שעתיים חובה.
 ✓ להכין ולקבוע לכל ילד דברים אלו: הגדה, גביע, "מקום" (עם כרית). עוזר למניעת מריבות וויכוחים בליל הסדר!!!
 ✓ חשוב ליתן לילדים לאכול קודם שהולכים לבית הכנסת. [כמובן, רק אחרי האוכל להתלבש בגדי חג].

ש. "מהי העצה שתיהיה אורה נעימה, שמחה, ורגועה בליל הסדר"?

ת. הדבר תלוי בשמחתם ורגיעותם של ההורים. כשהם שמחים ורגועים, הדבר משפיע על בני הבית, ואם להיפך... ח"ו.

שהרי "הפעולות החיצוניות משפיעות על הפנימיות".

הכנת הלב: דמיינ בעצמך קודם ליל הסדר, שנשפך יין על השולחן ועל המפה... או ויכוח בין האחים, איך אני יגיב? תשובה: ראשית יזכור שאם יגיב בכעס ח"ו יכול להרוס את אורת החג, לכן חובה להתעלם, או לומר משהו בהומור, לדוגמא: כשנשפך היין, כך היתה נראית מכת דם! וכיוצ"ב, ומיד לחייך או לשיר איזה שיר. ופעמים שאתה מתעלם... לא לראות!

אולם בשופו"א לא לכעוס כלל, ולא להראות פנים כועסות וכל כיוצ"ב. ולזה צריך הכנת הלב קודם החג, להיות מנוי וגמור בתוכו להיות רגוע בכל מצב, ובעיקר שמח!

טבלת עזר לפי סדר גילאי הילדים ודמתם:

גיל:	הקושי:	עצות ופתרונות:
5 - 3	ריכוז זמן רב. עייפות בשעות המוקדמות של הלילה. להתאים ולהמחיש את סיפור יצ"מ לרמת הבנתו.	שינה בצהרים - חובה. לדאוג שיהיה לו הגדה עם ציורים ותמונות. לשתף אותו בשאלות, ליתן לו תפקיד לפי דרגתו. להושיב אותו על יד האב, עידוד ויחס תמידי , להרפות ממנו מידי זמן, ליתן לו הפסקה מידי זמן למשחק ולאכילה, לבקש ממנו לספר מה שהוא יודע . או מה שרואה בתמונה שלפניו. להקדיש לו זמן מיד בתחילת אמירת ההגדה, שלא יהיה עיף אח"כ. ליתן לו דברי מאכל שימשכו את ליבו. לשאול אותם חידות מההגדה, ולתגמלם בפרסים בו ברגע! ולא זיכויים.
10 - 6	קשה לילד לשבת זמן רב בריכוז. חייב להרגיש מחובר ושייך. חוסר ריכוז לאחר שעה מתחילת עריכת הסדר. נזכור שגם הם צריכים המחשה, ויחס חם, אפילו שאינם כ"כ קטנים!	שינה בצהרים - חובה. ליתן להם יחס של כבוד, והרגשה שהם חשובים וכבר גדולים. להקדיש עמיהם זמן קודם ליל הסדר שיכתבו חידושים מעניינים, קצר וקולע על ההגדה, וכשהם אומרים את החידוש עלינו לעזוב הכל, כולל את הפירושים המיוחדים שבהגדה שלנו ופשוט להקשיב להם . לשאול אותם חידות מההגדה, ולתגמלם בפרסים בו ברגע! ולא זיכויים. ליתן להם תפקידים, כגון מזיגת היין וכו'. כל אחד לפי גילו. מומלץ וחשוב מאוד שיכינו הצגה מיוחדת על יציאת מצרים או קריעת ים סוף עם תחפושות וכדו', ליתן להם להציג, ולהודות להם ולשבח אותם. וכיוצ"ב.
13 - 10	נזכור: יש מהם שרמתם לא כ"כ גבוהה. יש מהם עם קשיי קשב וריכוז. יש מהם שזקוקים יותר לצומת לב, אפילו שהם גדולים. דברים אלו גורמים להם לא להקשיב או לקום או לדבר וכיוצ"ב, נדע להיות עמיהם סבלניים.	שינה בצהרים. לא לשכוח בכל כמה דקות לזרוק להם מילת כבוד ויחס חם, והערכה. קשר עיניים תמידי. לשמוע אותם. לכבדם בפרט בעיני האחים הקטנים וגם הגדולים מהם. ליתן להם לומר חידושים ולשבחם. מבצעים, חידות, ופרסים ברמה גבוהה יותר (יש אפשרות להכין בער"פ כרטיסי זיכוי לכסף ולחלק להם על כל חידוש שאומרים). ליתן להם תפקידים מכובדים, ונזכור שלפעמים גם צריך "להתעלם".... ולא להעיר על כל דבר.

ניצוד נמחיש את סדר ההגדה

חשיבות גדולה נודעת להמחשת סיפור יציאת מצרים, ופעמים שההמחשה טובה ע"י הצגה, ולפניך הצגה מיוחדת שנהגו רבותינו לקיימה, ובניהם מו"ר רבי עובדיה יוסף זי"ע, וכך סדרה:
יכין שק ישן, וחלוק ישן וכיסוי לראשו כעין כפייה, ולסכם עם אחד הילדים שלאחר אמירת 'הא לחמא עניא', תצאו לאחד החדרים להתחפש, ומניחים את השק ע"ג הכתף, ולהכין לילד דף קטן עם כמה שאלות, כך:

הילד שואל: מי אתה? האב עונה: יהודי.

הילד שואל: מאיפה באת? האב עונה: ממצרים.

הילד שואל: ולאן אתה הולך? האב עונה: לירושלים.

הילד שואל: מה יש לך עם הגב? האב עונה: שק.

הילד שואל: מה יש בו? האב עונה: מצות.

הילד שואל: למה מצות ולא לחם?

האב עונה: יצאנו ממצרים בחיפזון ולא חיכינו שיאפה הלחם, כי אם מצות, ונאמר: משארותם צרורים בשמלותם. ואז שרים יחד: "לשנה הבאה ב..."

רעיונות להמחשת עשר המכות:

דם: הדם זה בקבוק שחציו שמן תינוקות וחציו מים צבועים בצבע מאכל אדום. הרעיון הוא שמערבבים אותם ואז רואים איך המים נפרדים למים של בני ישראל (נקיים) ולדם! או אפשר בקבוקון עם פטל אדום! או קערה ובה מפריד שקוף, ובחלק אחד ליתן מים ובשני מים עם פטל. או במפל ביתי ליתן במים פטל אדום.

צפרדע: להכין צפרדעי צעצוע! אחת גדולה והרבה קטנות, ולהמחיש. או להכניס לפני כן לתוך הכיסים ולנעלים ולכיפה צפרדעים קטנים ולהוציא תוך כדי הסיפור את הצפרדעים, או להכניס במצה, או בכוס, וכיוצ"ב. אם לא השיג צפרדע יכין מבריסטול ירוק צורת צפרדע.

כינים: הכינים זו שקית פעילות שבתוכה סבון כלים... ערבו בתוכה מין נצנצים שחורים כאלה. או אפשר לזרוק פתאום כינים קטנים מפלסטיק על השולחן, ולהכין מקל של גירוד לגרד את הגב, כאילו יש לך כינים.

ערוב: קנו שקית של צעצועי חיות נחלק לכל ילד חיית פרא מפחידה! ועליו לספר מהי עשתה במכת עורב במצרים. ניתן גם להכין ע"ג קאפה עם קפלה בתים ולהדביק עליו את החיות, ובכך להמחיש ממש את מכת הערוב.

דבר: מהו דבר? זה מחלה קטלנית שהרגה את הבקר והמקנה של המצרים המרושעים.

שחין: ניתן לקחת ציור של ילד ולהדביק עליה מדבקות אדומות על הפנים. או לקחת תחבושת וליתן על היד והרגל.

ארכה: ניתן להשיג בחנויות צעצועים. לזרוק על השולחן, ועל הרצפה, ולהניח על הילדים.

ברד: ניתן לקחת קופה עם גרגירי חומס ולנער וישמע רעש של ברד חזק.

חושך: לקחת קופסא ולעשות חלונות ובחלק ליתן (לפני כניסת החג) פנס ויהיה שם אור, ובחלק להשאיר חשוך.

מכת בכורות: באותו קרטון להניח מיטות עם בובות. וליתן בדלת של הקרטון פתח עם משקוף בצבע אדום.

שאלות לילדים לליל הסדר

(וכמובן, מי שעונה נכון יתוגמל, ומיד...)

- מדוע אנחנו אוכלים מצה בפסח?
- על מנת להזכיר שלא היה לבצק זמן לתפוח בזמן שאבותינו יצאו במהירות ממצרים.
- מי הם ארבעת הבנים? חכם, רשע, תם וזה שאינו יודע לשאול.
- כמה כוסות יין שותים בליל הסדר? ארבע.
- אילו דברים יש בליל הסדר שקשורים למספר ארבע? ארבעה בנים, ארבע כוסות, ארבע קושיות.
- מדוע שותים דוקא 4 כוסות יין? מכיון שכל כוס הוא כנגד אחת מארבע לשונות של גאולה.
- מהם ארבע לשונות של גאולה? והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתני.
- מה הייתה המכה השנייה? צפרדע.
- מדוע טובלים את המרור בחרוסת? להזכיר את הטיט שהיו צריכים אבותינו להכין במצרים. היום אנחנו טובלים בחרוסת, לסמל את החירות.
- מה מזכירה לנו הזרוע? את קרבן הפסח שהקדיבו אבותינו בליל יציאת מצרים.
- האם אתה יכול לומר את כל עשרת המכות ברצף?
- דם, צפרדע, כינים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארכה, חושך, בכורות.
- נסה להגיד את עשרת המכות מהסוף להתחלה:
- בכורות, חושך, ארכה, ברד, שחין, דבר, ערוב, כינים, צפרדע, דם.
- מי אני? אני הדבר האחרון שאוכלים לפני ברכת המזון. יש הרבה מריבות בין מי שמסתיר אותי למי שמוצא אותי. מי אני?! אפיקומן.

- מי אני? אני אחת מהדמויות החשובות בסיפור יציאת מצרים. איבדתי צבא שלם וחצי מהארץ מתוך העקשנות שלי. מי אני?! פרעה.
- מי אני? אני אחת מהמכות. גרמתי למצרים להתגרד בכל הגוף כמו משוגעים. מי אני?! כינים.
- מי אני? השם שלי אינו מופיע בהגדה בכלל, אבל הלכתי כמה פעמים אל פרעה, יחד עם אחי, כדי לנסות לשכנע אותו לשחרר את עם ישראל. מי אני?! משה.
- עבור מי אנחנו ממלאים כוס בליל הסדר ומקווים שיבוא ויצטרף אלינו לסדר? אליהו.

שאלות לבוגרים יותר:

- אני אחת ממכות מצרים: קצץ ראשי זנבי ותקבל יצור עקשני, מי אני? [צפרדע - פרד]
- רמז: ראשי ראש צדיק, וסופי סוף רשע, ושניהם רוכבים על פרד, מי אני? [צפרדע]
- איזה ממכות מצרים יכולה להיקרא: א. אדומה. ב. ירוקה. ג. שחורה? [אדומה - ברד. ירוקה - צפרדע. שחורה - כינים]
- שתיים ממכות מצרים נכתבות באותם אותיות בסדר אחר, מי הן? [דבר - ברד]
- כתוב במדרש: "אין אוכלים את הפסח אלא בחמ"ץ", היתכן? [קרוב פסח, נאכל בחמ"ץ ר"ת: ב-בלילה. ח-חצות. מ-מנוי. י-צלי].
- כתוב במדרש: "אין אוכלים את החמץ אלא בפסח", היתכן? [פה סח, אם נפתח את האות ח' של החמץ היא תיהיה ה', וזה אותיות מצה].
- איזה מכה נתנה לחג הפסח את שמו? [מכת בכורות, שה' פסח על בתי ישראל]
- איזה מכה באה פעמיים? [צפרדע וכינים באו שוב במכת ערוב. וסיפור עם העני שבא לחתונת העשיר אפי' שהיה בסעודת עניים, כי הוא בן משפחתו].
- מה פירוש המילה "אפיקומן"? [אפיקו - תוציאו מן - מיני מתיקה]
- מה משותף לחגים פסח, פורים, וחנוכה? [נהרגו בהם שונאי ישראל]
- לאילו מהלכות הפסח אמורים שיעורים אלו: 28 גרם. 86 גרם. 4 דקות. ח"י רגעים?
- מה דינו של אדם שבלע דברים אלו: מצה, מרור, הגדה?

מדה כנגד מדה בעשדת המכות

למה נענשו המצרים ב"דם"?

המדרשים השונים מונים מספר סיבות:

1. מפני שהם השליכו את התינוקות ליאור (וכנגד מותם, מתו הדגים).
2. מפני שמנעו מנשות ישראל לטבול במים לטהרתן, כדי "לצמצם" את הילודה.
3. מפני שעל פי עצת החרטומים, היו שוחטים מידי יום 300 תינוקות עבריים, כדי שפרעה יוכל לרחוץ בדמם ולהירפא מהצרעת בה לקה. סיבה נוספת למותם של הדגים היא שהם נהנו מבשר התינוקות שהושלכו ליאור.
4. שבעה ימים נמשכה המכה, אך גם לאחר שחלפה, זמן רב עבר עד שנמוג הריח הרע שעלה מן הדגים המתים.

למה מכת צפרדע?

1. המצרים היו מכריחים את בני ישראל לאסוף בשבילם כל מיני שרצים מגעילים כדי לשחק בהם, ולכן זכו בהרבה שרצים.
2. מפני שהמצרים הכריחו את ישראל לאסוף טיט ללבנים, הביא עליהם הקב"ה צפרדעים שגדלות בבוץ.
3. משום שהמצרים היו צועקים על בני ישראל "מהר! לעבוד!", הם זכו שהצפרדעים יצעקו להם באוזניים כמה ימים טובים.
4. מפני שכשפרעה גזר להרוג את התינוקות, היו נשות ישראל חוששות לצעוק בלידה, שמא יגלו אותן, וכך גדלו הייסורים שלהן הרבה יותר. מפני שמנעו מעם ישראל להתפלל ולשבח את האלוקים, וכתוב במקום אחר שאין ברייה שמשבחת את הקב"ה יותר מהצפרדע.

מדוע לקתה מצרים בכינים?

1. המצרים אילצו את בני ישראל לעבוד בעבודות בזויות. הם הכריחו את הנשים לנקות את הקרקע עבור הגברים, ואת הגברים לעבוד עבור נשים. הם הפכו את בני ישראל למטאטאי רחובות - עד למכת הכינים, שאז זכו בני ישראל לשבות ממלאכה זו.
2. המצרים כפו על בני ישראל לאסוף עפר ללבנים - ולכן הפך העפר לכינים.
3. המצרים מנעו מבני ישראל לרחוץ מהטינוף שדבק בהם בעבודתם - ולכן לא הצליחו להתנקות מהכינים שדבקו בהם.
4. ועוד, משום שבני ישראל סבלו מכינים, כי המצרים לא הרשו להם להתרחץ.
5. עם ישראל נמשל לעפר "ושמתי זרעך כעפר הארץ", ומכיוון שניסו לפגוע בהם, נענשו בעפר שהפך לכינים.

למה מכת ערוב?

1. מפני ששלחו את בני ישראל לצוד עבורם חיות טורפות כדי לסכנם ולמנעם מפריה ורביה - באו החיות הרעות מאליהן.
2. מכיוון שהרגו את הזכרים וקיוו לקחת לעצמם את בנות ישראל, וכך לערבב בין העמים - הגיעה תערובת של כל מיני חיות.
3. גם המצרים שהיו מסוכסכים ביניהם היו בדעה אחת, לגבי השעבוד וההתעללות בעם ישראל - לכן גם חיות שבדרך כלל בורחות זו מזו באו יחד כדי להתנקם במצרים.
4. המצרים היו פרוצים מאוד, והיו מערבבים בין המשפחות, גברים ונשים - לכן באה עליהם מכה שעיקרה ערבוב.

למה מכת דבר?

1. למרות כל הצרות, המצרים לא יכלו לראות שהיהודים בטלים ממלאכה. עכשיו, לאחר שהתינוקות שלהם מתו במכת ערוב, החליטו לשלוח את בני ישראל לרעות את עדריהם - לכן, מידה כנגד מידה, מתו בהמותיהם.
2. המצרים שלחו את בני ישראל לרעות בהרים ובמדבריות, כדי להרחיק אותם מנשותיהם - לכן קיבלו "רועה נאמן" - כמו שכתוב בפסוק אחר "מוות ירעם".
3. המצרים היו משתמשים בבני ישראל במקום בהמות כדי למשוך במחרשות - לכן נענשו בבהמותיהם.
4. המצרים ניצלו את העבדות הקשה כדי לגנוב את עדרי ישראל, שלא היו פנויים לרעות אותם ולהשיג עליהם.

על מה לקו המצרים בשחין?

1. המוח המצרי לא נח, אם אין עדרים לרעות, שיעסקו בני ישראל בחימום ובצינון מרחצאות, וירחצו ויענגו את גוף המצרים באמבטיות - נגד זה פרח השחין בגופם "הענוג", עד שלא יכלו לסבול את מגע המים כלל, ובמקום לרחוץ במים רחצו בדם ובמוגלה שנטפו מן הפצעים שעל גופם. המצרים תיעבו את ישראל ונגעלו מהם - ולכן הפכו למגעילים.
2. המצרים לא הרשו ליהודים לעצור ממלאכתם אפילו כדי להתגרד (שלא נדבר על להתרחץ) - ועכשיו הם משתגעים מרוב גירודים.
3. המצרים הרחיקו את בני ישראל מנשותיהם כדי שלא יתרבו - וכעת, הם מתרחקים מנשותיהם בעצמם.

למה הגיע למצרים ברד?

1. המצרים היו מכים את בני ישראל וצועקים באוזניהם, כדי לזרז אותם בעבודתם - לכן נסקלו והוכו על ידי הברד, והרעש הרב בא כנגד הצעקות.
2. המצרים שיעבדו את בני ישראל בנטיעת עצים ובעיבוד שדות - לכן הוכו שדותיהם ומטעיהם.
3. המצרים לא מצאו כבר מה לעשות עם העבדים העבריים המובטלים שלהם, וחשבו להיפטר מהם בצורה מקורית, לסקול אותם באבנים - אך הקב"ה ידע את מחשבותיהם והקדים לסקול אותם עצמם.

למה דווקא ארבה?

1. מפני שהמצרים השתמשו בבני ישראל כעבדים לזרוע ולעבד את השדות.
2. כדי שאף מצרי לא יחשוב שהברד הביא לו ברכה, כולל העניים כפי שהסברנו קודם.

למה נענשו המצרים ב"חושך מצרים"?

1. המצרים השתמשו בבני ישראל כדי להאיר להם את הדרך בלילות.
2. הרשעים, עושים תמיד את מעשיהם בחושך, ושוכחים שהקב"ה רואה אותם בכל זמן ובכל מקום.
3. המצרים רצו להכניס את בני ישראל לבתי אסורים חשוכים - ולכן נשאר "אסורים" במשך ימי האפלה.
4. כמו שהם עשו לבני ישראל "חושך בעיניים", ככה יהיה גם להם.
5. כדי שלא יוכלו לראות במותם של רשעי ישראל.
6. המצרים עבדו את אלילי השמש והירח, ולכן נחשכו עליהם המאורות.

לחובבי הפיוט, לקט מנגינות לניגון "קדש ורחץ"

המקום:	נהווגר	ביאת	חיג'א'ז	צבא	חוסני	ראסט	כורד	עג'ם	נאוה	שינא
השיר:	תנו כבוד	שמח בני	שמח נפשי	אתה אהובי	אל מסתתר	נעימה לי	ושיר אערוך	כולם אליך	יה זוהר עורי נצורה	הא הא הא בבית נאוה
	לדוד שיר	אם חכם	אל גליל	אודה לאל	אשא ליבי	רפא צירי	שלום לבן	מה נאוו		

מצוות צדיכות כוונה – ס"ג (63) דברים שיש לכוין בהם בליל הסדר:

קדש

- (א) יכוון לקיים מצוות קידוש ביום טוב [מחלוקת אם דאורייתא - פמ"ג רצ"ו י"א. או דרבנן - מג"א רע"א א'].
 (ב) יכוון לקיים מצוות קידוש על היין [מחלוקת אם דאורייתא - רע"א, או דרבנן - מג"א שם].
 (ג) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך "בורא פרי הגפן" בקידוש הלילה.
 (ד) יכוון בברכת "בורא פרי הגפן" לפטור כוס שני ואת כל הכוסות שנשתה בינתיים.
 (ה) יכוון לקיים מצוות הזכרת יציאת מצרים בקידוש (חיי אדם כלל ק"א י"א).
 (ו) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך "שהחיינו" בקידוש.
 (ז) יכוון בברכת שהחיינו לפטור את היום וכן את המצוות הנהוגות בלילה כגון: מצה, מרור וסיפור יציאת מצרים.
 (ח) יכוון בעל הבית המקדש להוציא את כל השומעים ידי חובת קידוש וגם הם יכוונו לצאת מהמקדש.
 (ט) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לשתות כוס ראשונה (כל כוס מצוה בנפרד ע"פ מ"ב תע"ד סק"א).
 (י) יכוון לקיים מצוות הסיבה בכוס ראשונה.
 (יא) יכוון באכילת הביצה זכר לקרבן חגיגה.

ורחץ

- (יב) יכוון ליטול ידיים לטיבולו במשקה כתקנת חז"ל.

כרפס

- (יג) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך "בורא פרי האדמה" על הכרפס.
 (יד) יכוון לקיים מצוות טיבול הכרפס במי מלח.
 (טו) יכוון לקיים מצוות אכילת הכרפס.
 (טז) בברכת "בורא פרי האדמה" שמברך על הכרפס יכוון לפטור את המרור.
 (יז) יכוון להנחת הזרוע בקערה זכר לקרבן פסח.

יחץ

- (יח) יכוון לקיים מצוות בציעת המצה האמצעית לשניים זכר ללחם עוני ופרוסה (ע"פ הב"ח שהביא לשם יחוד למצווה זו).

מגיד

- (יט) יכוון בהגדה לקיים מצוות עשה מן התורה של סיפור יציאת מצרים שנאמר "והגדת לבנך" וגם מצוות תלמוד תורה.
 (כ) יכוון בהגדה לקיים מצוות מהתורה של שאלת הבן ביציאת מצרים.
 (כא) חיוב אמירת פסח, מצה ומרור - כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא יד"ח.
 (כב) חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים.
 (כג) יכוון לקיים מצוות להודות ולהלל לה' על הניסים והנפלאות.
 (כד) יכוון לקיים מצוות מדרבנן לשתות כוס שני.
 (כה) יכוון לקיים מצוות הסיבה בכוס שני.

רחצה

- (כו) יכוון ליטול את הידיים לסעודה כתקנת חז"ל, ויכוון שנוטל ידיו נטילה המכשרת לאכילה.
 (כז) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך "על נטילת ידיים".

מוציא מצה

- (כח) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך "המוציא".
 (כט) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך "על אכילת מצה".
 (ל) יכוון לקיים מצוות לחם משנה.
 (לא) יכוון לקיים מצוות עשה מן התורה לאכול מצה בליל חמשה עשר בניסן שנאמר "אך בארבעה עשר לחודש כערב תאכלו מצות".
 (לב) יכוון לפטור בברכת "על אכילת מצה" את הכורך וכן את האפיקומן שבסוף הסעודה.
 (לג) יכוון לקיים מצוות הסיבה במצה.
 (לד) יכוון לקיים מצוות לא תעשה של "לא יאכל חמץ" ומצוות לא תעשה של "כל מחמצת לא תאכלו", ומצוות לפרוש מאכילת חמץ שנאמר: "שבעת ימים מצות תאכלו", ומצוות לא תעשה שלא לאכול תערובת חמץ, ומצוות לא תעשה של "לא יראה לך שאור ולא יראה לך חמץ", ומצוות לא תעשה של "לא ימצא שאור בבתים".

מרור

- (לה) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך "על אכילת מרור".
 (לו) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לאכול מרור.
 (לז) הבאת החרוסת זכר לטיט, לתבן, לדם.
 (לח) יכוון לקיים מצוות טיבול המרור בחרוסת.

ליל הסדר משלם

לט) יכוון לפטור "בברכת על אכילת מרור" את המרור שאוכל עם הכורך.

כורך

מ) יכוון לקיים מצוות חכמים לאכול מצה ומרור.

מא) יכוון לקיים מצוות הסיבה בכורך.

שלחן עורך

מב) יכוון לקיים מצוות עשה מן התורה לשמוח בחג שנאמר "ושמחת בחגך והיית אך שמח" (שאגת אריה ס"ח).

מג) יכוון לקיים מצוות סעודה ביום טוב.

מד) יכוון לקיים מצווה לאכול בשר ולשתות יין בסעודה.

מה) יכוון לקיים מצוות כבוד ועונג יום טוב.

מו) יכוון לקיים מצוות דאורייתא עפ"י הגר"א שבכל כזית מצה יש מצווה (הו"ד במ"ב תע"ה מ"ה), חזו"ע (עמ' פו בהערה). ובאול"צ: ימעט בתבשילין וירבה במצה (עמ' קסח).

צפון

מז) יכוון לקיים מצוות אכילת אפיקומן וזכר לקרבן פסח הנאכל על השבע.

מח) אם אוכל עוד כזית מצה, יכוון זכר למצה הנאכלת עמה.

מט) יכוון לקיים מצוות הסיבה באפיקומן.

בדך

נ) יכוון לקיים מצוות חכמים לעשות מים אחרונים.

נא) יכוון לקיים מצוות זימון.

נב) יכוון לקיים מצוות כוס בברכת המזון.

נג) יכוון לקיים מצוות עשה מן התורה לברך שלש ברכות ברכת המזון.

נד) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לברך ברכה רביעית בברכת המזון.

נה) יכוון לקיים מצווה מדרבנן לשתות כוס שלישית, ויכוון בברכה זאת לפטור כוס רביעית.

נו) יכוון לקיים מצוות הסיבה בכוס שלישית.

הלל

נז) יכוון לקיים מצוות אמירת הלל וברכת שיר.

נח) יכוון לקיים מצוות זימון בהלל - א' קורא וב' עונים (שו"ע תע"ט).

נט) יכוון לקיים מצוות חכמים לברך בסוף ההלל.

ס) יכוון לקיים מצוות שתית כוס רביעית.

סא) יכוון לקיים מצוות הסיבה בכוס רביעית.

סב) יכוון לקיים מצוות ברכה אחרונה על היין.

סג) יכוון לאחר ההגדה לקיים מצווה לספר בסיפור יציאת מצרים עד שתחטפנו שינה.

לקט הנהגות לערב פסח, ולליל הסדר מתוך ספרי "מועדי קדש"

ערב פסח

- א. יתן אל ליבו להיזהר מאוד בכל דבר שיש בו חשש ולו קטן ביותר של חמץ, ויעמוד לנגד עיניו הבטחת האר"י הנזהר ממשוה חמץ בפסח.¹
- ב. יש נוהגים להתפלל מנחה גדולה בערב פסח.² ויש מדקדקין להתפלל קודם אפיית המצות.³
- ג. יש נוהגין שלא לאכול מהחרוסת בערב פסח משום חביבות המצוה.⁴
- ד. יש נוהגים להחמיר שלא לאכול מרור בערב פסח, כדי שיאכלו המרור בליל פסח בתאבון, ואנו לא נהגנו להחמיר בזה. ויש נוהגים להחמיר גם שלא לאכול ביצים בערב פסח, מפני שנוהגים בליל פסח לאכול ביצה, זכר לקרבן חגיגה.⁵
- ה. יש נוהגים שלא לאכול בשר צלוי בערב פסח. ונהגו לאכול בשר מעושן ותפוחי אדמה. ויש שנהגו לאכול עוגות שקדים וקפה עם קינמון.⁶ ויש נוהגים לאכול חמאה וגבינה.⁷
- ו. לאחר חצות היום נכון שיתעסק בדיני קרבן פסח, ויחשוב לו הקב"ה כאילו קיימו בפועל.⁸ ומנהג קדוש ללמוד ולקרוא לאחר תפילת מנחה את סדר "קרבן פסח" כפי המסודר במחזורים.⁹
- ז. מעלה גדולה נודעת לאמירת "אגרת הקודש של רבינו שמשון מאוסטרופוליא" הי"ד. שהבטיח שכל האומרה אפילו פעם אחת בשנה, ובפרט בערב פסח, מובטח לו שינצל באותה שנה מכל מכשול וממיתה משונה, ושום אדם לא ימשול בו, וכל אויביו יפלו תחתיו, ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח וכו'.¹⁰

¹ מרן החיד"א בספרו עבודת הקודש (מורה באצבע סימן ז' אות קצו) כתב וז"ל: (כתב וז"ל (כתבי האר"י) שהנזהר מחמץ בפסח אפילו בכל שהוא, בטוח שתעלה לו שנה טובה. וצריך ליתן דעתו ולעיין בעניני החג הקדוש הזה השייכים לנפש, ומן השמים בראות טוב כוונתו יסייעוהו. גמירי (יומא לח): הבא ליטור מסייעין אותו, וכתוב (תהלים פד, יב) לא ימנע טוב להולכים בתמים. ולכן צריך שיכין עצמו ולבו לעשות כל הבא בידו. והוסיף (באות קצד) בזה"ל: האיש הנלכב ישים כל מעייניו בדבר שהוא נוגע לדין חמץ, ובפרט במצה ומאכל שאוכל בפסח, כי זה עצם החג הקדוש הזה. ולא יערבב דעתו בדברים הנצרכים לבית במקום צרכי נפשו, וצריך זהירות עצום ורב.

ובספר בני יששכר (מאמרי חדש ניסן מאמר ד) כתב, דבר גדול דיבר לנו מרן האר"י "הנזהר ממשוה חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה", המשכיל על דבר יבין הדבר לאשורו על פי הנ"ל, ובעל הפלאה ז"ל (בס' פנים יפות פרשת בא) אסמכה אקרא ושמרת את החקה הזאת למועדה (שמות יג, י) כשתשמור את החקה הזאת בזמנה, מימים ימימה, יהיה לך שמירה כל השנה, היינו כענין ימים תהיה גאולתו וכענין תשב הנערה אתנו ימים (בראשית כד, נה) היינו סביבות הגלגל שנה שלימה. ע"ש. וכ"כ בספר אור המאיר (ליקוטים) איתא בספרי המקובלים כל הנזהר ממשוה חמץ מובטח לו שלא יחטא כל השנה. והיה צריך לומר כל "הזהיר". אך באמת זהיר בלתי אפשרי לבשר ודם להיות זהיר ממשוה חמץ רק מי שהוא ירא שמים באמת אזי שומרים אותו מן השמים לכן אמרו כל "הנזהר". ע"כ.

ובספר הנהגות צדיקים (הנהגות ישירות מרבי מנחם נחום מטשארנוביל ז"ע אות טז) כתב, וליזהר מאד בשמחת פסח, וליזהר מחמץ משהו, וכל החומרות שהחמירו המחמירים על זה, וליזהר מאכילת חדש. ע"ש. ועיין בספר שיח שרפי קודש (פסח אות ב-ג) כתב, הגה"ק מקאצק ז"ע אמר, הנזהר ממשוה חמץ מובטח לו שלא יחטא, אמר שהבטוח שלא יחטא אזי משמרו אותו ממשוה חמץ ולז"א הנזהר. צדיק אחד היה נזהר לקנות כלים חדשים בכל פסח ופסח, ואמר הטעם כי האר"י ז"ל כתב מי שנוהר ממשוה חמץ בפסח מובטח שלא יחטא כל השנה, וידעתי בעצמי שחטאתי א"כ לא נזהרתי בשנה העברה, הנני מוכרח לקנות כלים חדשים, והבן. ומצאתי שכתב בספר אמרי פנחס (סימן תרפח) שאין הכוונה בדברי האר"י רק מי שנוהר ממה שאסור, אלא אף מדבר שמוטר מהדין מתמיר על עצמו זוכה לזה. ולא רק מאיסור חמץ יזהר אלא מכל דבר אסור כלשונו הטורח של הגאון רבי אליעזר פאפו ז"ע בספרו פלא יועץ (פסח) שכתב וז"ל, וכתבו המקובלים שלא איסור חמץ בלבד הוא חמור מאוד בימי הפסח, אלא כל דבר פשע חמור ופוגם ועושה רשם בפסח יותר ויותר משאר ימות השנה, וצריך להיזהר ולעמוד על המשמר יותר מכל ימות השנה. עכ"ל.

² כתב הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל (הובא בלוח דבר בעיתו עמ' 812 תש"ע). והטעם מכיון שבבית המקדש היו נוהגים בערב פסח להקריב בער"פ בחצות את קרבן התמיד של בין הערביים ואח"כ לשחוט קרבן פסח. וכן מחמת שאם יבנה ביהמ"ק יהיה לנו זמן להקריב קרבן פסח.

³ כ"כ הברכי יוסף (אור"ח סימן נחת ס"ק ב') וז"ל, ראיתי מדקדקים להתפלל מנחה בע"פ לפני אפיית המצות. ע"ש.

⁴ כתב בספר התודעה (פרק עשרים ואחד) ויש מחמירין שלא לאכול פירות הנמצאים בחרוסת, בערב פסח, משום חביבות מצות החרוסת בלילה, ולא חזרת משום מצות מרור, אבל אין רוב העולם חוששין למנהגים אלה.

⁵ כ"כ בחזון עובדיה (עמ' קסב). ע"ש.

⁶ כ"כ בספר מנהגי אמסטרדם (סימן ב' פ"ג ס"ד אות ה' ו' ז').

⁷ כ"כ בספר זכר דוד (פרק כא דף פט). וטעם הדבר משום שבימים זה באו המלאכי לאברהם ואכלו אצלו חמאה וגבינה. ושמ נאמר ויקח חמאה וחלב. ⁸ כ"כ המשנה ברורה (סימן תעא ס"ק כב). ע"ש. ובערוך השלחן (סימן תכט ס"ח) כתב, ויש נוהגים לומר גם פרשת החודש הזה לכם. וע"ע בספר שערי רחמים (הלכות יו"ט ס"ק קכ) שהגר"א נהג לומר פסוקים ופרשות מהתורה מענין קרבן פסח. ע"ש. ובסידור היעב"ץ סידר תפילה לומר לפנייהם ולאחריהם. וחשוב להזכיר את לשונו הטהור של בעל הסדר היום שכתב (סדר פסח) בזה"ל: "וצריך האדם הירא וחדר על דבר ה' לקרוא אותו בזמנו שתעלה קריאתו במקום הקרבתו, וידאג דאגה על חרבן הבית ויתחנן לפני בורא עולם יתברך ויתעלה שיבנה אותו במהרה בימנו". עכ"ל.

⁹ כ"כ בספר מנהגי ק"ק בית יעקב בחברון גה"ק רבי אליהו מני ז"ע. (פרק ו' אות מד). בשם ספר שכיות החמדה. ע"ש. והגאון רבי חיים פלאגי ז"ע בספרו חיים לראש (קרבן פסח) כתב בזה"ל, וקיבלו היהודים שאחר שמתפללים מנחה גדולה ברוב עם קורין בסדר הקרבת "קרבן פסח". ובספר סדר אליהו, להגאון רבי אליהו מוילנא ז"ל מצאתי לומר כל פסוקי עשיית קרבן פסח שבתנ"ך. ואח"כ יאמר הנוסח מספר עמודי שמים. עכ"ל.

וכתב בספר הנהגות צדיקים (מנהגים טובים וקדושים מרבי אברהם גאלאנטי אות ד') ערב פסח אחר חצות מתקבצין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וקורין בהלכות קרבן פסח בהרמב"ם, ומתפללין מנחה גדולה ויוצאים לעשות המצות המפורשות ויש נוהגים וקוצרים החטים בידם ומקיימים לקט שכחה ופאה תרומות ומעשרות וחלה ומברכין על אכילת מצה ליל פסח במצה שנעשה עליה עשרה מצות. ע"ש.

ובמנהגיו של רבי שלום שרעבי (אות מא) כתב, בערב פסח מסדרין הקערה קודם מנחה כ"א בביתו ובאים לבהכ"נ ולומד כל אחד לבדו האגרת מהר' שמשון מאוסטרופוליא ז"ל בהבנה. ושם (באות מב) כתב, אחר המנחה ערב פסח קודם קדיש בתרא לומד הש"ץ סדר קרבן פסח ככתוב בסידורים שלהם. ע"ש. והפליג במעלת אמירתו הגאון רבי דוד זכות ממודינא ז"ע בספרו זכר דוד (פסח, מאמר שלישי) וז"ל, ובעת תפלת מנחה יהגה בסדר קרבן פסח, שהקב"ה למען רחמי יקבל שיה פינו חקרבנות, כדכתיב ונשלמה פרים שפתינו, דהא כתב הר"ב כבוד חכמים בסוף פסחים, דענין פסח שאנו עושים, הוא כמו שהיה פסח מצרים לבטל ע"י כך מזלם דהיינו הטלה, ואז פסח ה' לבטל כל המזלות, כן תמיד מוציא אורנו ממזלות להכניסנו תחת רשותו. עכ"ל.

¹⁰ כ"כ רבינו שמשון בפתחה לאיגרתו. ע"ש. הובא במחזורי פסח.

ח. יש שנהגו לקרות "סדר עקדת יצחק" לאחר קריאת סדר "קרבן פסח".¹¹

ט. יזהר שלא לעשות מלאכה בערב פסח.¹²

י. חייב אדם לטהר עצמו ברגל, על כן מה טוב שיטהר עצמו במקוה טהרה בערב יום טוב.¹³

הכנות לליל הסדר

א. יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדי שיהיה אפשר לו להתחיל הסדר תיכף משתחשך ולא ישתה.¹⁴

ב. יסדר שולחנו¹⁵ יפה בכלים נאים כפי כוחו, משום "זה אלי ואנוהו".¹⁶ ואם ידו משגת יהיו הכוסות מכסף טהור.

ג. יכין מקום מושבו שישב בהיסבה דרך חרות.¹⁷ וראוי שישב בצד צפון, ופניו לעבר הנרות שבדרום.¹⁸

ד. יזהרו לנקות בערב פסח את החסה מתולעים, שלא יבואו לידי מצוה הבאה בעבירה.¹⁹ וטוב שינקה היטב את הקלחים ויוצא בהם ידי"ח.²⁰

ה. יצלה את הזרוע מבעוד יום, וטוב להניחו בפתח הבית, ומועיל לשמירה.²¹

¹¹ כ"כ בספר זכר דוד (פסח, מאמר שלישי, שבת הגדול דף פד:): וז"ל, נקרא שבת הגדול על כי צוה ה' שיהיה קרבן פסח מצרים מקחו בעשור, שע"י הקרבן פסח העביר מיד אמון מנא קטרוגו על עקדת יצחק וכו', ועל כן אני הנהגתי בערב פסח סמוך למנחה אחר קריאת סדר קרבן פסח להגות בתורה פרשת עקדת יצחק. עכ"ל.

¹² כתב בספר התודעה (פרק עשרים ואחד) מלאכה בערב פסח, חמור הוא ערב פסח מכל ערבי שבתות וחגים, שהוא אסור בעשיית מלאכה מחצות היום ואילך. ואילו קודם חצות, מקום שנהגו לעשות בו מלאכה עושיין, ומקום שנהגו שלא לעשות, אין עושיין בו מלאכה כל היום. וענין איסור מלאכה בערב פסח 'כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישחך ביעור חמצו, ושחיטת הפסח, ותיקון מצה לצורך הלילה. שמצוה לטרוח מבעוד יום כדי להסב מהר. ועוד טעם, משום שבזמן שהיה בית המקדש קיים, היו נוהגים אבותינו, בכל יום שיחיד מביא קרבן הרי הוא לו כיום טוב כיון שנתכפר בו, ואסור לו לעשות מלאכה כמו ביום טוב. ובערב פסח כיון שכל אחד מישראל חייב להקריב קרבן פסח הרי הוא כיום טוב לכל ישראל. מכל מקום, כיון שאין זמן שחיטת הפסח אלא מחצות היום ואילך וכו' לפיכך לא נהגו איסור מלאכה גם כן אלא מחצות היום ואילך. עכ"ד.

¹³ החיד"א בספרו עבודת הקודש (מורה באצבע סימן ז' אות ד) כתב וז"ל: ערב פסח יזהר לטבול במקוה טהורה, כי חייב אדם לטהר עצמו ברגל (ר"ה טז:). ויכוין לקבל קדושה משמות הקדש ע"ב קס"א גימטריא רג"ל. ע"ש. ובכדי לבאר את דבריו הקדושים אביא לפניך דברי אלהים חיים מה שכתבו הגה"ק הרב יסוד יוסף בספרו (פרק פה). ובספר קב הישר (פרק ז) כתב וז"ל, חייב אדם לטהר עצמו ברגל, זהו ודאי כי אין הפירוש שיטהר עצמו ברגל ממש דוקא, אלא אדרבא לטהר עצמו קודם הרגל דהיינו טרם כניסתו, כדי שיקבל קדשת הרגל בקדושה ובטהרה. ומהו ברגל בשביל הרגל. פירוש בשביל קדושת הרגל, וסוד הרגל הוא קדושת השם הו"ה במילואו עולה לחשבון ע"ב כזה יו' ד' ה"י וי"ו ה"י, ושם אה"ה במלואה עולה במספר קס"א, וקס"א וע"ב הן גימטריא רגל, וזהו הסוד שיטהר שני שמות קדושים שהן קדושת הרגל. והרב האר"י ז"ל כתב שבשעת הטבילה יכוין לקבל הארות שני שמות אה"ה הו"ה כי זהו הסוד שחייב אדם לטהר עצמו ברגל, ואם הוא זקן או חלש או חולה לא יסכן נפשו במצוה זו כי אין הקב"ה חפץ שיבואו בני אדם לידי סכנה אלא יוכל לטהר עצמו בתשעה קבין במים שאובין או ירחץ גופו מחגורה ולמטה וגם זה יקובל ברצון לפני הקב"ה. ואחר כך יראה האדם לעסוק בהלכות פסח בתורה מאי דאפשר, והרב הגאון מוה"ר ישעיה סג"ל בספר של"ה כתב, "קודם הטבילה מצוה לרחוץ גופו בחמין, ובכל ערב י"ט נכון לעשות כן ובפרט בערב פסח, כי בהיות זה הענין מבואר בזהו ויקרא שביום י"ד בניסן כשמעריים החמץ בשריפה יכוין כי אז הוא בן חורין והוא יצא משעבוד היצר הרע שהוא השטן המושל עלינו בגלות המר הזה ועתה בשריפת החמץ מורה שיבער גם היצר הרע מהעולם, ואנחנו כלנו קדושים ובתוכנו ה' וכל הקליפות והרשעה כולה יתבטלו מהעולם ואז יהיה ה' אחד ושמו אחד". ולכן הביעור חמץ בארבעה עשר בניסן שאז הלבנה במילואה ואין לקליפות שום שליטה על התינוקות שרוצין הקליפות לעורר דין עליהם בחולי הנכפה בר מינן כיון שהלבנה היא במילוי, מה שאין כן כשהלבנה היא בחסרונה אזי יש שליטה הקליפות להצר לתינוקות בחולי הנ"ל, ולכן כתיב, "יהי מארת ברקיע" חסר וי"ו ולא כתיב מאורות בוי"ו. ע"ש.

¹⁴ כ"כ במחזור ויטרי (פסח סימן נה). וכ"כ הטור והשו"ע (או"ח סימן תעב ס"א). ובערוך השולחן (סימן תעב ס"ב) נתן טעם לזה, מכיון שדרכם של בני מלכים הוא שיהיה שולחנם ערוך זמן רב קודם אכילתם, ואנו בלילה זה כבני מלכים. ע"ש. אמנם יזהרו שכאשר חל ער"פ בשבת שלא להכין השולחן מבעוד יום דהוי מכין משבת לחול. ודו"ק.

¹⁵ במנהגי החתם סופר (פרק יא) מובא שהיה רבינו מסדר בעצמו את השולחן לפני הליכתו לבית הכנסת, ודקדק להדרו בכל מיני הידורים בזריזות נפלאה ושמחה עצומה לקראת היום הקדוש. וכן הביא בסידור החת"ס בשם המכתב סופר.

¹⁶ האברבנאל בפירושו להגש"פ כתב, דמה שכתוב בהגדה שהיו מסובין בבני ברק אין הכונה לשם העיר אלא לרמזו שהיה להם כלים נאים ויפים שהיו מסובין עליהם בליל פסח כדת וכהלכה. עכ"ד. ועיין במה שכתב השל"ה הק" (מסכת פסחים ד"ה ויהזור) וז"ל, יתנהג הוא ואשתו כמלך ומלכה ובני ביתו כבני מלכים ויכינו כלי כסף וכלי זהב ובגדי משי ורקמה מכל מה שחננם ה' יתברך. ע"ש. וכדברים אלו כתב הגאון רבי חיים פלאגי זי"ע בספרו חיים לראש (סדר עריכת השוחן הטהור) וז"ל, יכין כלים נאים כפי אשר תשיג ידו, זכר "ושאלה אשה משכנתה כל כסף וכלי זהב ושמלות". (שמות ג', כב). וגם על ההבטחה ד"אחרי כן יצא ברכוש גדול". (בראשית טו, יד). עכ"ל. ובקונטרס שיצא ע"י ישיבת 'קול תורה' הובא כי מנהגו של ראש הישיבה רבי ש"ז אוריבאך היה להוציא בליל הסדר כלים יקרי ערך שנפלו לו בירושה, רק בליל הסדר.

¹⁷ כ"כ המש"ב (סימן תעב ס"ז). ע"ש. והמקובלים כתבו (הרש"ש בסידורו, והבית יעקב בסידורו ועוד) שיכין המושב באופן שיהא אחריו לצפון ופניו לדרום נגד פני הנרות.

¹⁸ כתב כן הגאון רבי חיים פלאגי זי"ע בספרו חיים לראש (עריכת השולחן) וז"ל, ראוי שישב בצפון ופניו לעבר הנרות שבדרום, ובכל יגביר כח הקדושה. עכ"ל.

¹⁹ בספר בן איש חי (פרשת צו אות כז) כתב, יזהרו הנשים בבדיקת החזרת והכרפס, דכל תולע יש בו חיוב חמש מלקיות, והדבר הזה תלוי בצואר האשה בעלת הבית, דכל בני הבית סומכין עליה בזה, ואם מקילה בבדיקה, אפשר שיהיה תלוי בצוארה חיוב מלקיות יותר משערות ראשה, בפרט בהיות בני הבית מרובין, ובמקומות אלו שהתולעים קטנים מצויים הרבה בירקות. מעשה בחכם אחד שנכנס בערב פסח לחצר אחת, וראה את האשה בעלת הבית, לפניו שני סלים גדולים מלאים חזרת, והיא רוחצת העלים של החזרת, וראה אותם במהירות כלאחר יד, ומנחת בסל לפניו, ויאמר לה החכם, כמה שערות יש בראשך, אמרה לו לא מניתי אותם, ולפי דעתי אי אפשר למנותם, אמר לה שערות ראשך אפשר להמנות, אך חיוב המלקיות אשר בצוארך אי אפשר להמנות, אמרה לו מה אעשה, בני הבית מרובין ורוצין לאכול חזרת הרבה, כי ערב להם, אמר לה תשובה זו לא תצילך ביום הדין, על כן שמעי לעצתי, ותשליכי העלין שצריך להם בדיקה מרובה, ותקחי הקלחים דוקא, וכן הכרפס בתדקי להם שיעור מועט לצאת ידי חובה דוקא, על כן בית שאוכליו מרובין, ולא יש בודקים הרבה, יעשו כן. ונוהגים שלא לאכול חזרת בערב פסח, וכן בחוצה לארץ אין אוכלים חזרת ביום ראשון של פסח. ע"ש. ומשום שדיברנו בענין תולעים, ראוי להזכיר דברי מרנא הח"ח שהיה רגיל לומר, זה פלא, כמה אנשים זהירים שלא להכניס לפיהם רק דבר כשר והגון שעבר שבע בדיקות וכו', ולא נזהרים ממה שמוציאים מפייהם!

²⁰ הגאון רבי חיים פלאגי זי"ע בספרו חיים לראש (זהירות מתולעים) כתב, יש לבדוק הירקות מתולעים יפה יפה, ומבעוד יום. ומי שיכול לאכול הקלחים שאין בהם תולעים, יוצא ידי"ח בשופי בלי פקפוק. עכ"ל

²¹ כ"כ הגאון רבי חיים פלאגי זי"ע בספרו חיים לראש (הכנות לליל הסדר) וז"ל, את הזרוע צולין מבעוד יום על גבי גחלים, והביצה נהגו לכשל, ונהגו לתלות הזרוע בפתח הבית זכר לדם קרבן פסח שנתנו על המשוקף, והוא שמירה לבית. עכ"ל.

ו. מה טוב אם בעל הבית בעצמו יערוך שולחנו.²²
ז. מנהג יפה לעטר את השולחן באגרטי פרחים ושושנים וכל מיני בשמים.²³

ערבית ליל פסח

א. מנהג קהלות ספרד בכל תפוצותיהם לגמור ההלל בבית הכנסת בליל יום טוב הראשון של פסח. ויזהר לאומרו בכוונה רבה כי סודו רם. והוא עת רצון.²⁴

ב. מעלת תפילת ערבית של ליל פסח גבוהה מאוד, וע"כ יתפלל בכוונה רבה ובדבקות נפלאה.²⁵
ליל הסדר

א. יזדרז להתפלל ותיכף ילך לביתו לעשות את הסדר.²⁶

ב. אחר ערבית יכנס לביתו בפנים שוחקות ובלב שמח, ויתנהגו הוא ואשתו כמלך ומלכה, ובני ביתו כבני מלכים.²⁷ ומצוה לנהוג בשררה בלילה זה, ובזה מתכפר לו אם נהג בגאווה במשך השנה.²⁸

ג. כשיכנס לביתו יברך את בני ביתו, ויזדרז לעמוד אצל שולחנו ויאמר: "זה השולחן אשר לפני ה'. ויטול הכוס ויעשה שטיפה והדחה וימלאנו יין וימזגנו, ומצוה מן המובחר למלאות הכוסות על גדותיהן.²⁹

ד. מי שידו משגת טוב שיקדש על כוס מכסף טהור.³⁰

ה. ראוי שיהיה היין אדום, שהוא זכר לדם פסח ודם מילה.³¹

ו. בליל פסח בבואו מבית הכנסת הוא עת רצון ומה טוב שיברך את בניו.³²

ז. יש נוהגים ללבוש חלוק לבן ע"ג בגדיהם בליל הסדר.³³

²² כ"כ הגאון רבי חיים פלאגי זי"ע בספרו חיים לראש (סדר עריכת השולחן) וז"ל, מה טוב אם בעה"ב בעמו יערוך שולחנו, וזה תיקון גדול למה שפגם. ולפחות יסייע בהגשת הכלים ובהטבת הנרות וכדומה. עכ"ל.

²³ כ"כ הגאון רבי חיים פלאגי זי"ע בספרו חיים לראש (סדר עריכת השולחן) וז"ל, יעטר השולחן באגרטי פרחים ושושנים וכל מיני בשמים, כמו שאנו נוהגים פה עירנו איזמיר יע"א. והטעם לזה ע"פ דברי רבינו יעקב בעל הטורים עה"פ וירח את ריח בגדיו וכו' (בראשית כז, כז) וירח בגימ' "ליל פסח". ויש להרגיש כי חסר עשרה מהמספר, ונראה שצריך לומר "הלילה פסח". ואמרו חז"ל (הובא ברש"י, שם) שכאשר נכנס יעקב אבינו לקבל את הברכות נכנס עימו ריח גן עדן, ומטעם זה מעטרים את השולחן בליל הסדר בפרחים המעלים ריח טוב ומיני בשמים. עכ"ל. ובספרו מועד לכל חי (מערכת ש' אות לב) כתב עוד טעם לזה וז"ל, ונראה לתת טעם למה שנהגו לשים בשולחן שושנים בליל פסח, ע"פ מה שאמרו במדרש (שה"ש רבה ב, ט) עה"פ כשושנה בין החוחים כן רעייתי בין הבנות (שה"ש ב', ב') מה שושנה זו מתוקנת לשבתות ולימים טובים, כך ישראל מתוקנים לגאולה של מחר. א"כ בפסח שהוא יו"ט של גאולה, נאה ויאה להרבות בו בשושנים. עכ"ל.

וע"ע בספרו טועמיה חיים (אות ה') שכתב עוד טעם לזה ע"פ הוזה"ק, שכאשר יצאו ממצרים לא היה להם כוח לילך והשי"ת נתן להם להריח ריח טוב וזוהו שבה נפשם. ע"ש. ובספרו מי החסד (ילק"ש תהילים, אות תשמו) כתב טעם נוסף וז"ל, הוא רמז למה שאמרו (ילקו"ש תהילים מד) "כי שחה לעפר נפשנו, קומה עזרתה לנו", אמר הקב"ה שפרו מעשיכם ועשו תשובה ומיד אני גואל אתכם. מה כתיב אחריו, למנצח על שושנים וכו', וזה רמז הבאת השושנים. עכ"ל.

²⁴ מרן החיד"א בספרו עבודת הקודש (מורה באצבע סימן ז' אות רז) כתב וז"ל, יגמור ההלל בבית הכנסת סודו רם ונשא. וכתבו ז"ל שאף אם הוא בעיר שאין אומרים אותו, יכול לאומרו ולברך ביחיד, ועשו בעצמן כמה רבנים מעשה. ומרן הרי"ח הטוב בספרו חיים והשלום האריך בגודל מעלת אמירת ההלל בלילה זה, ובכלל דבריו הביא דברי האר"י ז"ל בשער הכוונות (דף פא:) שהאריך במעלתו. ע"ש.

²⁵ מרן החיד"א בספרו עבודת הקודש (מורה באצבע סימן ז' אות ד) כתב וז"ל, וילך לבית הכנסת, ויכוין מאד בערבית, כי רבו מאד רזין עילאין ואורות גדולים בשמים, גדולי גדולים, תלי תלים. ובספר חמדת ימים (פסח, פרק ו') כתב במעלת תפילת ערבית של ליל החג וז"ל: ובאור ה' נראה אור לעורר את הרחמים לתקן בתפלה זאת התפלות הפסולות האמורות בלא לב ולב, הנדחות מלעלות בהר הארון ה' צבאות. ועת רצון היא להעלות בתקף חסנה של תפלה זו העולה היא למעלה מכל תפלות השנה כל אותם התפלות אשר פיגל בהם, אשר זה מחסדו וטובו הגדול יתברך עמנו לבלתי ירח ממנו נדח ולהעלות בכח תפלה א' מכוונת כהלכתה שאר תפלות האמורות שלא כסדרן ומוספין שלא כהלכתן כמו שאמר בזהר פרשת פקודי והארקנו בפרקי ראש השנה ויום הכפורים כזה. עכ"ל. וע"ע בשו"ת אור לציון (ח"ג פט"ו סי' כד) שכתב במעלת תפילת ערבית בשם כה"ח (סי' תפז אות לו). ע"ש.

²⁶ הגמ' בפסחים (קד"ש). תניא רבי אליעזר אומר חוטפין מצות בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו. תניא אמרו עליו על רבי עקיבא מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבית המדרש חוץ מערבי פסחים וערב יום הכיפורים. ערב פסח בשביל תינוקות כדי שלא ישנו וכו'. ע"ש. ועיין בפירוש רש"י (שם). ובהגהת הראב"ד על דברי הרמב"ם (בפ"ז מהלכות חמץ ומצה ה"ג) שכתב, חוטפין מצה פירוש, ממחרין לאכול כדי שלא ישנו. ע"ש. וכ"כ בשיבולי הלקט (סדר פסח סימן רט). וכך נפסק בשו"ע (סימן תעב). ובמשנ"ב (ס"ק ב' וג') הוסיף, כדי שלא ישנו תינוקות כשידעו שלא ישתהה הרבה עד האכילה, ומימלא ישאלו מה נשתנה, וישיב להם, ויקיים מה שכתוב והגדת לבנך. ע"ש. והנה ידוע שמחלקין בליל הסדר קליות ואגוזים לקטנים כדי שיהיו עסוקים וישאלו, ולכאן מדוע תיקנו דוקא שיחלקו האגוזים? אלא הובא בספרי מחקרים של מדענים, שאכילת האגוז מועלת מאוד לזיכרון, כי יש בו ויטמין מיוחד שמשמר ומשפר את הזיכרון. ולפי"ז א"ש מדוע מחלקים קליות ואגוזים שעל ידי אכילתו יאה זוכר אותו תינוק את ניסי יציאת מצרים ויכול להעביר זאת גם לבניו הלאה, וזהו עיקר מצות "והגדת לבנך", כדי שגם הוא יספר לבניו אחריו את ניסי ה' במצרים.

²⁷ כ"כ הגאון רבי חיים פלאגי זי"ע בספרו חיים לראש. ע"ש.

²⁸ כ"כ בספר אורחות יושר (פרק יא). וכן ביפה ללב (ח"ב אות ב').

²⁹ כ"כ הגאון רבי חיים פלאגי זי"ע בספרו חיים לראש. ע"ש. וכ"כ רבינו יוסף חיים בספרו בא"ח (וירא אות י"ז).

³⁰ כף החיים (סופר, סימן תפ"ז אות יא).

³¹ כ"כ הגאון רבי חיים פלאגי זי"ע בספרו חיים לראש.

³² בספר יוגד משה (סימן ט' אות ז') כתב, והטעם לפי שבליילה זה נתברך יעקב אבינו, והרבה משאלות נענות בלילה זה.

³³ בספר התודעה (פרק עשרים ושנים) כתב, ויש נוהגים ללבוש חלוק לבן בליל הסדר, וטעמם הוא, לפי שבגד לבן הוא לבוש המתים ולפיכך לובשים אותו כדי להזכיר גם אבילות ושלא יבוא להתנאות יותר מדי, וכדרך שאמרו הטעם במנהג שנהגו רבים לאכול בליל הפסח ביצים שהוא מאכל אבילים, ולהזכיר חורבן בית המקדש שהיה בתשעה באב שחל תמיד ביום שחל בו ראשון של פסח. וטעם נוסף איכא מכיון שהוא בגד לבן והוא היפה שבבגדים, שהרי הוא לבושו של הכהן הגדול בשעה שנכנס לפני ולפנים. ואף בלילה זה כל איש ישראל העושה סדר עבודה המקודש הזה, הוא ככהן גדול בשעת עבודה. מנהג זה של לבישת בגד לבן בליל הסדר אינו נהוג בקהילות ספרד.

ועיין בספר חיים לראש (למ"ה רבי חיים פלאגי זי"ע) שכתב בזה"ל, וגם הוא ילבש לבנים ויתעטף לבנים מכף רגל ועד ראש, כולו הפך לבן טהור הוא. ולא יסיר הבגד העליון עד לסיום הסדר. עכ"ל. ומצאתי בספר נתיבות שלום (פסח) שהאריך לבאר הטעם שלובשין לבנים בליל פסח, שהרי שני ימים מיוחדים יש לעם ישראל שאפילו הרחוקים שומרים אותם והם ליל פסח ויום הכיפורים, ובשניהם לובשים לבנים, לומר לך שהכל נקי ומתחילים דף חדש בעבודת השי"ת, וכך בליל הסדר שהוא לילה שבו היו ניסים לעם ישראל והתחילו עבודת ה' מחדש. וע"ש שהאריך.

ח. יזהר לקיים כל המצוות של "ליל הסדר" כהלכתן, בהידור בזרזות ובנקיות, כי מלבד פשטן רמוזים בהם סודות גדולים.³⁴
 ט. יקפיד לאכול את כל הכזיתות ולשתות את כל ד' הכוסות, והוא סגולה שלא יצטרך לתרופות וכיוצא ב"כל השנה".³⁵
 י. "ליל הסדר" הוא עת רצון גדול שתשמע תפילתו ויתמלאו משאלותיו.³⁶
 יא. נהגו לומר בתחילת הסדר את כל הסימנים קדש ורחץ וכו'. ודע כי נרמזו בו סודות גדולים ונפלאים, ועל כן יאמר אותם מקודם שיתחיל בסדר, וכן יאמר סימניה בפה, כגון קודם הקידוש יאמר "קדש", וקודם שנוטל ידיו יאמר "ורחץ", וכן ע"ז הדרך.³⁷
 יב. העושה את הסדר "בשמחה", זוכה שיהיה לו שמירה מעולה למשך כל ימות השנה מכל דבר רע, ולפרנסה טובה.³⁸ כמו"כ יזהר מאוד מכעס בלילה קדוש זה.³⁹
 יג. קודם הקידוש יטול ידיו ולא יברך.⁴⁰
 יד. סגולה נפלאה להפקד בבנים, יספר סיפור יציאת מצרים, ויקיים בזה מצות "והגדת לבנך", אפילו הוא יושב לבדו, ויזכה לבן ויקיים בפועל "והגדת לבנך". ולתחילה תיהיה אמירת ההגדה בפיו ולא ישמע מאחרים.⁴¹
 טו. המרבה לספר בסיפור יציאת מצרים זוכה לאריכות ימים.⁴²

³⁴ כתב בספר זכר דוד (פסח, מאמר שלישי) וז"ל, נתחזק בעשיית מצות של ליל התקדש החג בזרזות ובנקיות לקיימן כהלכתן, ולזה ראוי לאפוקי נפשין מפלוגתא דרבנותא, ולהחמיר כאשר חכמים הגידו והזהירו, וכן לאכול הדברים המוטלים עלינו, ולשתות ד' כוסות כשיעור ואל תגרע כתיב, כי בכל המעשים האלו מלבד פשטן של הדברים עוד פנו למעלה לעילא לעילא בסודן, כמ"ש חז"ל הלא המה בספרתם ספיר גזרתם. עכ"ל.

³⁵ כ"כ בכף החיים (אות ע"ב) בשם האורחות יושר (פרק י"א). ע"ש. והסגולה הזו היא גם לגבי סעודה רביעית.

³⁶ ודע כי ליל הסדר הוא עת רצון גדול מאוד, כלשונו הטהור של הגאון רבי דוד זכות ממודינא זי"ע כמו שכתב בספרו זכר דוד (פסח, מאמר שלישי) וז"ל, ואין לנו בכל השנה עת לחננה הגון כמו בלילה הזה, שנתבלטו כל כוחות הטומאה ונסתלקו החיצונים לגמרי שלא כדרך הטבע להוציאנו מארץ מצרים, כמו שכתוב באורך בשער הכוונות (דף ש"ב סיג). עכ"ל. והרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע (הובא בספר קדושת חג הפסח עמ' צג) כתב, כל דכפיין מי שחסר לו מזונות ופרנסה, ייתי ויכול, עתה הזמן שישפיעו לו מזוני רויחו, וכל דצריך מי שצריך לישועה אחרת ייתי ויפסח. כי התרגום על אשר פסח הוא די חס, והיינו שבזמן רצון הלז ירחם ה' מן השמים איש בכרכתו. ע"ש. ולכן נקרא לחם עוני כיון שעונין עליו דברים הרבה כלשונו שטהור של ספר ישמח ישראל (הובא שם עמ' קפא) שכתב, לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה. (פסחים לו.) הפירוש שהוא מלשון השפעה, מלשון הכותב (הושע ב, כג) אענה את השמים והם יענו את הארץ, והיינו שנענין מן השמים על כל הדברים אשר יתפלל ויקבש מהקב"ה בעת הזאת, וזוהי להתעלות התפילות מכל השנה שלא עלו לפני אדון כל, ובכוח סגולת אכילת מצה שהיא מיכלא דמהימנותא. בכוח האמונה הזאת באים לישועה בכל ענין.

ועוד עייין בסה"ק בני יששכר (מאמר ד' א, ד"ה הנה) שכתב, על ידי הלחם הזה מיכלא דמהימנותא, עונין על ידו דברים הרבה, היינו כל התפילות והבקשות, לבקש רחמים מבעל היכולת המשגיח בפרטים הוא על ידי האמונה הבא לנו ברמז המצה, כפי רמיות המצה בפעולתה, ע"כ המצה הזאת בחג הקדוש הלזו חג הפסח לשון פה סח, מפני שעל ידי אכילת מצה בא הדיבור לפה. עכ"ל.

³⁷ כתב בספר יסוד ושוש העבודה (שער התשיעי פרק שישי) בזה"ל, סימנא מילתא היא בחמש עשרה תיבות של קדש ורחץ וכו', כי נרמזו בו סודות גדולים ונפלאים מאוד, ועל כן בעבודה זו יאמר סימניה בפה מלא, דהיינו קודם הקידוש יאמר "קדש", וקודם הרחיצה יאמר "ורחץ" וכן כל הסדר עד נרצה ועד בכלל, והעיקר שיכוון לעשות נחת רוח לבורא ית"ש, ויעשה כל דבר בשמחה ורחמנא ליבא בעי. עכ"ל. ובספר ויגד משה (סימן יד) כתב, דנכון לומר בתחילת הסדר את כל הסימנים ואח"כ לחזור ולומר כל סימן במקומו, וטעם הדבר כדי לעורר התינוקות על כל מה שנעשה בלילה הזה, ואז שפיר יקשה מה נשתנה. עכ"ל.

³⁸ כתב בספר קב הישר (פרק צ') בזה"ל, ודע לך כי מצות עין התורה להיות לכל אחד מישאל לזכרון תמיד כל ימי חייו הנסים שעשה הקב"ה לאבותינו ולנו, ובהגיע יום זה מחויב לספר חסדי ה' לבניו כמש"ה והגדת לבנך ביום ההוא וגו', וז"ל בא עלינו המצוה של סיפור יציאת מצרים בכל שנה ושנה ובכל דור ודור בליל פסח "כי בזכות זה הקב"ה יפרוש כנפיו תמיד עלינו להציל אותנו בכל המקומות ובכל הדרכים ויעשה לנו נסים ונפלאות". אבל מי שהגדה עליו דומה עליו למשא ואומר בעל כרחו או בעצלות ובלי שמחה וכוונת הלב אז אינו זוכה שיעשו לו נס כשהוא במקום סכנה והנה קצתי בענין זה ועיין באריכות בספר שלי"ה. עכ"ל.

השמח בחג זוכה לפרנסה טובה: בספר זכר דוד (פסח, מאמר שלישי) כתב, על ידי סיפור ניסי יציאת מצרים זוכה לטובה גדולה. ע"ש. ואדם השמח בחג הק' הזה זוכה לפרנסה טובה, כ"כ בספר צמח צדיק (מועדים, עמ' תמח) וז"ל, והי"ת א"ך ש"מח, ס"ת חת"ך ש"מ הפרנסה היוצא מהפסוק פות"ח א"ת יד'ך, שהשמחה סגולה לפרנסה. עכ"ל. וזע"ע בספרי הק' ישמע מהיכלו קולי (פ"א ס"א) ש"ש השמחה זוכה שתקובל תפילתו. ועוד מעלות רבות נודעות לשמחה, ועוד חזון למועד בעוה"ת. ובספר סדר היום (סדר הגדה של פסח) כתב וז"ל, וראוי לכל אדם לענג נפשו וגופו בלילה הזה ולהראות חירות בעצמו, וירחיק מעליו כל דאגה וצער שיש לו ממקום אחר, ואין צריך לומר שיעורר עתה מחדש שום קטטה ומריבה אלא הכל יהיה שלום והנחה ולא יתן פתחון פה לבעל דין לחלוק. עכ"ל.

³⁹ מרן החיד"א בספרו עבודת הקודש (מורה באצבע סימן ז' אות רח) כתב וז"ל, יראה שהלילה הזו מאירה כשמש בתוקף אורות עליונים, ועל כן היצר הרע עושה לו פותחת ומבקש עילה לכנס באחד מבני הבית או במשרתת, והחכם עיניו בראשו של"ז תנועל דלת, ויעביר הכל מוציא מצ"ה ומכניס אהבה ואשריו. והגאון רבי חיים פלאגי זי"ע בספרו ישמח חיים (מערב ג' אות לה) כתב, במדרש (אגדת בראשית פרק יג) אמרו, שקרבן פסח קרוי "נעל". ונראה לרמזו, "פסח" עם ג' אותיות גימ' "נעל" עם הכולל. ולכן נראה שיש להרחיק הכעס בחג הפסח, כי "פסח" עם ג' אותיות גימ' "כעס" עם הכולל. וק"ל. עכ"ל. ובספר חיים לראש כתב, הפסח בחינת ימין, (זוה"ק ח"ב דף קס). מסטרא דאברהם רחימא והכעס היפוכו. ואפשר שרמזהו חז"ל באמרם חייב אדם לטהר את עצמו ברגל (ר"ה טו:) והכעס מטמא כטומאת עבודה זרה (זוה"ק ח"ב דף קפ"ב). וזהו שסמכו, אלהי מסכה לא תעשה לך, את חג הסוכות תשמור (שמות לד, יז-יח) ויתכן לרמזו כי "מסכה לא" בגימ' "הכעס". עכ"ל.

⁴⁰ כ"כ הגאון רבי חיים פלאגי זי"ע בספרו חיים לראש. ע"ש.

⁴¹ כתב באור החיים הקדוש (שמות ג, ה) כי ע"י שיקיים מצות "והגדת לבנך" יזכה לבן כדי שיוכל לקיים את המצוה לבנו ממש. וז"ל: עוד ירצה באומרו לאמר להיות שאמר והגדת לבנך תינח אם יש לו בן, אם אין לו בן יהיה פטור, תלמוד לומר לאמר, שעל כל פנים צריך להגיד אפילו בינו לבין עצמו, ואם תאמר כיון שעכ"פ הוא צריך להגיד אפילו בינו לבין עצמו אם כן למה אמר לבנך, ואולי שבאמצעות היתור אני מבין כן, ולא בלא יתור ואפשר עוד שירמזו באומרו והגדת לבנך, שאם יגיד הגדה האמורה בענין יזכהו ה' שייגד לבנו, וכדי שלא תטעה לומר דוקא, לזה אמר לאמר. עכ"ל.

לקרוא את ההגדה בפיו דוקא: יקפיד לומר את ההגדה בפיו ולא בעיניו כן כתב הגאון רבי אליהו מזרחי זי"ע בשו"ת רא"ם (סימן מא) וז"ל: כל המצוות הקוליות כגון קריאת שמע וסיפור יציאת מצרים, השומעים מאחרים אע"פ שלא קראו וספרו בעצמם יוצאים ידי חובה כאילו קראו וספרו. עכ"ל. ובשו"ת מהר"ם אלשקר (סימן ו) כתב, מצות סיפור יציאת מצרים היא הגדה בפה דוקא, דכתיב "והגדת לבנך" ואין יוצאים ידי חובת המצוה בשמיעת סיפור יציאת מצרים, ואין לומר שהשומע כאילו אמר בעצמו כמו ברוב המצוות הקוליות, אלא מצות סיפור יציאת מצרים דומה בכך למצות קריאת שמע שצריך לשננה בפיו ככתוב "ודברת בם" ואינו יוצא ידי חובתו בשמיעה. וכן אמרו חז"ל שהקראת קריאת שמע ולא השמיע לאזניו יצא, מאכן שהעיקר הקריאה ולא השמיעה, ואין בזה דין שומע כעונה. עכ"ל. אולם בשו"ת חתם סופר (אור"ח סימן טו) סובר דעל ידי השמיעה כן יוצא ידי"ח וז"ל: מצות והגדת לבנך של סיפור יציאת מצרים בליל הפסח היא הגדה בפה דוקא, וככל המצוות התלויות בדיבור פיו אי אפשר שיוציא אדם את חבריו ידי חובתו מדין שולחו של אדם כמותו, "אבל מכל מקום מועיל בזה דין שומע כעונה כיון ששומע ומכוין לדבריו, אז שמיעת אנו נחשבת כמוציא בשפתי ממש וכאילו נעשית האמירה על ידו, עוד בדין שומע כעונה שצריך שישמע מאדם שהוא בר חיוב באותה מצוה דוקא. עכ"ל. וע"ע בשו"ת הר צבי (אור"ח סימן נז). ובשו"ת אלף לך שלמה (אור"ח סימן שיח).

⁴² ולמען תספר באזני בנך וכן בנך. איתא במסורה, "ולמען תאריך ימים". והגאון רבי אליהו הכהן זצ"ל מאימיר בספרו "עיני העדה" (פרשת בא) ביאר זאת בזה"ל, זאת אומרת שבמאמר הקב"ה למשה "ולמען תספר באזני בנך וכן בנך", רמז לו שעתידין ישראל להאריך ימים ולראות בנים ובני בנים. והענין כי תכלית יציאה זאת להביאם לארץ, דכתיב בה "למען איריכון ימים על האדמה". וכך מצאתי בספר "מסורת הברית" שכתב זה לשונו, "זאת אומרת שהמרבה לספר ביציאת מצרים מדה כנגד מדה, הוא האריך בשבחו של מקום לפיכך יזכה לאורך ימים". עכ"ל.

טז. מנהג קדוש לנשק את המצה בליל הסדר לחיבוב מצוה.⁴³
 יז. קודם שיתחיל באמירת ההגדה יאמר "הנני בא לקיים מצות עשה מהתורה של "סיפור יציאת מצרים".⁴⁴ וירבה בסיפור יציאת מצרים, וכל המרבה הרי זה משובח. וידע כי ע"י סיפור יציאת מצרים מתקן כל מה שפגם בפיו במשך ימות השנה, ולכן קודם שיספר סיפור יציאת מצרים יהרהר בתשובה⁴⁵
 חי. הנהגה חשובה שכל אחד מן המסובים יאמר "מה נשתנה", וכל אחד יבקש באותה שעה שיפתח ה' ליבו לתורה.⁴⁶
 יט. כשאומר "והיא שעמדה" יכווין על השכינה שהיא עמנו בגלותנו ומצילה אותנו מכל רע, ומאויבנו ושונאינו.⁴⁷
 כ. ראוי מאוד שהמצה תהיה שמורה משעת קצירה.⁴⁸
 כא. באכילת המצה יש כוח רוחני גדול לעורר ליבו לעבודת ה', לקדש כל גופו,⁴⁹ וסגולותיה רבות.⁵⁰ וצריך לאוכלה בגוף קדוש וטהור, והוא ע"י שני דברים האחד שיהרהר בתשובה קודם אכילתה, והשני שיזהר מדיבורים אסורים בלילה הקדוש הזה.⁵¹ וזכור כי מצות האכילה מדאורייתא היחידה הנשארת לנו מכל מצות אכילה שבתורה היא אכילת המצה בלילה זו.⁵²
 כב. מנהג יפה לאכול ביצים בליל הסדר זכר לקרבן חגיגה.⁵³ ויש אוכלין ביצים זכר לאבלות.⁵⁴
 כג. נהגו לאכול סילקא (תרד) להודות לה' שסילק אויביו. ויש נוהגים לאכול דג ולומר, "ייה"ר שתזכינו לאכול מסעודת של לותין".⁵⁵
 כד. ראוי ונכון לעסוק בעת הסעודה בקריאת הפרשיות העוסקות ב"קרבן פסח".⁵⁶ ויש שכתבו ללמוד מסכת פסחים ולפחות ד' פרקים אחרונים.⁵⁷
 כה. לאחר גמר כל הסעודה אוכלים "אפיקומן", ויהא זהיר לאוכלו קודם חצות, כיוון שהוא זכר לפסח צריך לאוכלו בזמן פסח, והפסח אינו נאכל אלא עד חצות.⁵⁸ וחכם עיניו בראשו שלא ימלא כרסו ב"שולחן ערוך" כדי שיאכל את האפיקומן לתאבון, ויאכל את האפיקומן בשמחה.⁵⁹

⁴³ השל"ה הקדוש כתב (הובא במשנ"ב סימן תעז ס"ק ה) בזה"ל, כתב השל"ה ראיתי מבני עליה שהיו מנשקין המצות וכו', והכל לחיבוב המצוה ואשרי מי שעובד ה' בשמחה. עכ"ל. ובחיי אדם (כלל קל אות ז') כתב, וכשיגיע ל"מצה זו" צריך להגביה וכו', ויש שנושקין אותה כדי לחבב המצוה בעיניהם וכו'. עכ"ד. ורבינו יוסף חיים ז"ע בספרו עוד יוסף חי (פר' צו אות יג) כתב וז"ל, מנהג חסידים ואנשי מעשה לנשק שני כזייתות המצה, וכן של האפיקומן, קודם האכילה משום חבוב מצוה, וכמו שכתב השל"ה על הציצית. מיהו בכזיתות של המוציא שברך עליהם המוציא ואכילת מצוה, ינשקם אחר שיטעמו ויאכל מה שהכניס בפיו תחלה, מפני שצריך למהר לסמוך טעימתו לברכה. עכ"ל.

⁴⁴ כ"כ המשנ"ב (סימן תעז ס"ק א') בשם החיי אדם.

⁴⁵ כתב רבינו יוסף חיים בספרו בן איש חי (דרשת שבת הגדול ג') שהטעם להרבות בסיפור יציאת מצרים הוא כדי שנתפעל ונתחזק בעבודת ה'. ובזה מתקן כל מה שפגם בדיבור במשך כל ימות השנה, ולכן צריך להרהר בתשובה בלילה הזה. וע"ש שהאריך בזה ע"פ משלו של המגיד מדובנא. ע"ש. ובהמשך דבריו כתב עוד טעם להרבות בסיפור יציאת מצרים כדי להודיע שנגאלנו בזכות האבות. ועוד טעם משום שהוא נחמה לגאולה העתידה. ע"ש. ובספרו אורח חיים הביא טעם נוסף לזה, שהוא תשלום להקב"ה על גאולתנו, והא חיוב מדין תשלומים. ע"ש. ומור"ר אבי שליט"א ביאר דמיה "הרי זה משובח", הוא עצמו המספר בסיפור יציאת מצרים הוא משובח בעיני הבורא ית"ש. ודפח"ח.

⁴⁶ בספר ויגד משה (סימן כא אות יג) כתב בזה"ל, כתב בספר משנה שכיר בשם ספר כורסייא דאליהו (מגדולי המקובלים לפני כמה דורות בירושלים) שהביא בשם בעלי המקובלים, דעל ידי שאילת מה נשתנה גורמין פתיחת הלב לתורה. ועל כן נהגתי בביתי שכל המקובצים אצלי בליל הסדר כל אחד ואחד שואל מה נשתנה ומתפלל שיהיה לו פתיחת הלב, ואחר גמר כל הנאספים גם אני בעצמי אומר מה נשתנה. עכ"ל.

⁴⁷ כ"כ בספר קב הישר (פרק צ') וז"ל, ודע ענין גדול כתב האר"י ז"ל, כשמגיע באמירת ההגדה "והיא שעמדה לאבותינו" וכו' עד תיבת "והקב"ה מצילנו מידם" יגביה הכוס כשיתחיל לומר והיא שעמדה דתיבת והיא קאי אשכינה שהיא תמיד עמנו בגלות ואו"ה והשטן עומדים ללכותינו בגזירות קשות והשכינה עמנו בלתי להיות כלים ח"ו ע"י צרות וגזירות שמבקשין לעשות רעה עמנו. עכ"ל.

⁴⁸ כתב הגאון רבי חיים פלאגי ז"ע בספרו מועד לכל חי (פ"ב אות ה') בזה"ל, אשרי אדם הנוהר לאכול מצה שמורה משעת קצירה, ואין בזה משום יהורה ולא משום לא תגודדו. ולא יחס על הדמים כי ביוקר עמדו לו החיטים - שגם הקב"ה ביוקר עמדו לו ישראל כדי להוציאם ממצרים. וכמו שדרשו רבותינו (ויקרא רבה ב, א) ע"פ הבן יקיר לי (ירמיה לא, יט). וידוע שהזונותיו של אדם קצובים לו חוץ מהוצאות שבת וימים טובים, שאם הוסיף מוסיפים לו (ביצה טז). ועיין בכרכי יוסף (סימן תנ"ז), ובשע"ת ויד אפרים (שם).

⁴⁹ כ"כ בספר זרע קודש (דרוש לפסח). והובא בספרי החסידות.

⁵⁰ ובין בתרי דברינו בהערות תמצא שהובאו הרבה מעלות להם זוכה האדם על ידי אכילת המצה.

⁵¹ כך הוא לשונו של רבינו יוסף חיים ז"ע בספרו בן איש חי (דרשת שבת הגדול ד) וז"ל, כאשר יאכל המצה בליל פסח שיש בה רמז לרזין עלאין, יזהר שיהיה גופו קדוש וטהור, הן ע"י הרהורי תשובה, והן שיזהר מדברים אסורים לבלתי ידבר דברים בטלים. וזהו "מצות תאכל במקום קדוש, רוצה לומר בגוף קדוש".

⁵² כ"כ בשו"ת חתם סופר (חלק ה' בהשטמות סימן קצו). וצ"ע לענ"ד על דבריי, דהרי כזית פת של יו"ט א' דטוכות הוי דאורייתא. וכן אכילת פירות שביעית. וה' יאיר עינינו בתורתו הק' אמן.

⁵³ כ"כ במשנ"ב (סימן תעז ס"ק יא) בשם הגר"א ובשם האר"י ז"ל. ע"ש. ובספר לקט יושר (או"ח עמ' פו) כתב, נהגו באושטריך שכל אחד מבני הבית אכל בתחלת הסעודה בשני הלילות של הפסח ביצה מבושלת, והסיבה לכך שאמרו שפטירתו של אברהם אבינו היתה בליל הסדר, לכן אוכלים ביצה קשה כאבילים. עכ"ד. ובשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סימן קלט) כתב, הטעם שאוכלים ביצה בליל הסדר הוא כדי לרמוז לתשעה באב ע"י מאכל אבלות הנהוג לאכול בסעודה המפסקת בערב תשעה באב, וזה מסמל את מצבנו הנוכחי בו אנו עדין בגלות. עכ"ד. ובשו"ת אגרות משה (או"ח א' סימן קנו) כתב טעם נוסף בשם החיי אדם לאכילת ביצה וז"ל, והחיי אדם כתב, ביצה בלשון התרגום היא "ביעה" וזה מרמז "בעי רחמי עלן ופרקינן", ולא הזכיר כלל טעם אבלות, לכן כאמור נראה שיש מצוה קצת להנהיגים לאכול ביצה אחת בליל הסדר. עכ"ד.

⁵⁴ כתב בספר סדר היום (סדר הגדה של פסח) בזה"ל, ואחר כך יסדר שלחנו כפי ערכו והשגתו כברכת ה' אשר נתן לו. ושמעתי שטוב שיאכל ענין ראשון ביצה אחת, ומניחין אותה בקערה, והוא זכר לאבלות ירושלים שראוי להעלות אותה על ראש שמחתנו כמו שכתוב (תהלים קלז, ו) אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי.

⁵⁵ כ"כ הגאון רבי חיים פלאגי ז"ע בספרו מועד לכל חי (ב, כג). וע"ע בספרו רוח חיים (או"ח סימן תעז או"ד) מש"כ בזה. ע"ש.

⁵⁶ בסידור בית יעקב (עמדין) כתב וז"ל, לימוד על השולחן הטהור לפני ה' בלילה הזה ראוי להיות בעסק אכילת פסח. אחר שבעו"ה אי אפשר לקיימו בפועל צריך לעשות דוגמא זכר לדבר בשילום שפתנו וכו'. וע"ש שהביא נוסח לומר קודם הלימוד.

⁵⁷ כ"כ בכף החיים (סימן תפא ס"ק י) והוא ע"ד הסוד.

⁵⁸ כדאיתא בגמ' פסחים (ק"ט): אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. ועיין בשו"ע (או"ח סימן תעז ס"א). ובמשנ"ב (שם ס"ק ו).

⁵⁹ כך היא לשונו הטהור של רבינו יוסף חיים ז"ע בספרו בא"ח (פר' צו אות לה). וכ"כ הגאון רבי חיים פלאגי ז"ע בספרו חיים לראש.

כו. יקח מעט מהאפיקומן לשאת בחיקו,⁶⁰ ויש שנהגו לתלותו בביתם.⁶¹ ומועיל לבטל מהנפש תאוות זרות. ומועלת לפרנסה טובה.⁶² כז. מצוה מן המובחר לאכול באפיקומן שני כזיתות.⁶³ ויאמר "זכר לקרבן פסח."⁶⁴ כח. מנהג יפה לקרוא אחר כל "הסדר" את "שיר השירים" בנעימה וניגון.⁶⁵ כט. מצוה לספר בסיפור יציאת מצרים עד שתחטפנו שינה.⁶⁶ לו. נוהגים למזוג בסיום הסדר כוס יין ואומרים עליו "לשם אליהו".⁶⁷

⁶⁰ כ"כ הגאון רבי חיים פלאגי ז"ע בספרו חיים לראש. והוסיף, והוא סגולה להינצל מגזלנים ולהבריח הקליפות, כי תרגום של מריבה הוא "מצותא", או ניח בביתו במקום מוצנע.

⁶¹ המגן אברהם (סימן תק ס"ק ז) כתב, אין נוקבין, דצריך שינוי לידע שמקח וממכר אסור בו, וא"כ מותר לנקוב חתיכת האפיקומן בפסח לתלותו דלא כיש מחמירין. ובספר מנהגי אמסטרדם (סימן ב, פ"ג ס"ו אות ט) כתב ויש שנהגו לתלותם בביתם. אולם בשו"ת משנה שכיר (ח"ב סימן קכב) כתב דאין לשייר מהאפיקומן, כיון שלאפיקומן יש דין קרבן פסח ואסור להותיר ממנו. ע"ש. ויש נוהגים רק לשייר מהאפיקומן של ליל ב' בחו"ל שהוא מדרבנן. ובהגש"פ לגרש"א הובא שאינו היה נוהג לשייר מהאפיקומן לשמירה. ובספר קיצור השל"ה הקדוש כתב, שאין לתלות האפיקומן משום שהוא ביזוי אוכלין. ובשו"ת שבות יעקב (ח"ג סימן נב) כתב טעם נוסף לתלות האפיקומן וז"ל, כנראה שעושין זאת זיכרון ליציאת מצרים שם תלו את המצות על כתפיהם, ואין בזה ביזוי מצוה. ע"ש.

⁶² כ"כ בספר ילקוט מנחם (פסח, עמ' קפו) בשם ספר תורת אמת (לובלין) לפסח. וז"ל, נמצא בכתבי הקודש של הרה"ק הר' מנחם מענדיל מרימינוב ז"ע שסגולת אכילת מצה מועיל לבטל מהנפש כל התאוות זרות. ויובן לפי זה שהאפיקומן מסוגל לפרנסה, שהרי יעקב קיבל ע"י זה את הברכות. עכ"ל.

⁶³ כ"כ בספר יוסף אומץ (אות תשעז). והוסיף, שיש שנהגים ליתן ידיהם מתחת לסנטרם כדי שאם יפול מעט מפירווי האפיקומן יחזור ויאכלם, מפני חיוב המצוה.

⁶⁴ הגאון רבי חיים פלאגי ז"ע בספרו חיים לראש הביא כמה שיטות בענין זה וזת"ד, לכתחילה יאכל שני כזיתים. אחד זכר לקרבן פסח, ואחד זכר למצה הנאלכת עימו. (מההרי"ל). ויא"א אחד זכר לקרבן פסח, ואחד זכר לקרבן חגיגה. (המדת ימים). וראוי שלא לומר, אלא: "זכר לקרבן פסח". עכ"ל.

⁶⁵ מרן החיד"א בספרו עבודת הקודש (מורה באצבע סימן ז' אות רי) כתב וז"ל, אחר ההגדה יאמר בקול שמחה שיר השירים כלו בעידן חדותא עת הזמיר הגיע, כי כל העולמות עלינים למעלה מאירים ומוהירים. ובספר יוסף אומץ (אות תשפט) כתב, יאמר חצי הלל האחרון, בנעימות ויחזיק הכוס ביד ימינו עד אחר ברכת בורא פרי הגפן. ע"ש. וכ"כ כתב בספר התודעה (פרק עשרים ושלשה) מנהג ישראל לומר שיר השירים בלילי פסח, אחר כל סדר הלילה. ואיתא במסכת סופרים שמחלקין אותו לשני לילות החג (לבני הגלויות שיש להם יום טוב שני). ואולם כבר פשט המנהג שאומרים אותו כולו בלילה הראשון. וכן קוראים שיר השירים בציבור, כמנהג אשכנזי בלבד, בשבת חול המועד פסח לפני קריאת התורה. יש נוהגים לקרוא מתוך מגילה כתובה על הקלף, והקורא מברך עליה שתי ברכות: 'על מקרא מגילה' ו'השחינו'. ויש נוהגים לקרוא מתוך החומש וכל הקהל קוראים בלי ברכה. מן הטעמים לקריאת שיר השירים בפסח, כתוב במחזור ויטרי, משום שנאמר בשיר השירים, לססתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי, וכל הענין מדבר בארבע גלויות ובגאולתם של ישראל מכל הגלויות. וכן אמרו בזה הקדוש ששיר השירים כולל כל התורה, סיפור גלות מצרים וגאולתם של ישראל ממצרים ומכל האומות. הרי שהקריאה בשיר השירים מעין סיפור יציאת מצרים שהיא מצוה בלילה זה. ועוד טעם, משום שזמן הפסח, עת דודים לקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל שכרת עמה ברית ארוסין ביציאת מצרים (וכאמור ביחזקאל טו) וענין זה הוא עיקר משלו של שיר השירים. ע"ש.

וע"ע בספר זכר דוד (פסח, מאמר שלישי) שכתב במעלת אלו הפיוטים ובפרט שיר השירים לאחר הסדר, אשר הקדמונים סידרו לאומרו ומעלתו רבה עד מאוד, ואשר בו מזכירים נפלאותיו של הבורא אשר פעל ועשה למעננו. ויזהר לומר פיוט חד גדיא, וכל המזלזל בו חייב נידוי, כמ"ש הרב חיים שא"ל (ח"א ס"ח כח). ע"ש. ועיין בדברי הרב הרוקח שכתב ביאורים נפלאים בזה. עכ"ל. וע"ע בספר השל"ה (דף קע) שהאריך במעלת אמירתו. ע"ש.

במעלת אמירת שיר השירים

בזה"ק (מדרש הנעלם, וירא צח): כשחלה רבי אליעזר הגדול ערב שבת היה, והושיב להורקנוס בנו, והיה מגלה לו סודות התורה, בתוך כך נכנסו חכמי ישראל ורבי עקיבא עמהם, וגם לו גילה מעשה מרכבה ואש הקיפה אותם שניהם, ולימדו בבהרת עזה שלש מאות הלכות פסוקות, ורי"ו טעמים של שיר השירים, והשביעו שלא ישתמש בהם. ובספר הבהיר המיוחס לרבי נחוניא בן הקנה (אות קצו) כתב שכל טעם שקדם פרץ לזרח בלידתו משום שראה הקב"ה שעתידי שלמה לצאת ממנו ויכתוב שיר השירים. עכ"ל. ובספר התמונה (תמונה ג', מיוחס לרבי ישמעאל כהן גדול) כתב, שהקב"ה אומרו בכל יום. עכ"ל. ובספר יסוד ושו"ש העבודה (ש"ח, פ"א) כתב, ויש לאומרו קודם קבלת שבת. ע"ש. וכ"כ בבא"ח (ש"ב, לך לך, אות כג). וע"ע בסידור העיב"ץ. ועיין עוד בספר שיבת ציון (ח"א עמ' קיז) שהאריך בשבח מעלת קריאתו בערב שב"ק.

ע"י אמירתו בע"ש זוכה לבנים ת"ח: ובספרי בניך לימודי ה' (פרק י' אות ג') הובא כך: כתב בסידור ישועות ישראל (בפירושו על שה"ש) עה"פ (שה"ש, ז, יד) הדודאים בעני ריח, מסוגל להוליד בנים תלמידי חכמים, ולכן מי שרגיל לומר בכל ערב שבת או בשבת "שיר השירים", כשיגיע לפסוק זה, יאמר אותו בכוונה גדולה ויתפלל במחשבתו שיעזור לו הש"ת שיזכה לבנים תלמידי חכמים. עכ"ל.

⁶⁶ בספר בן איש חי (פרשת צו אות לו) כתב, חייב אדם לספר בנסים ונפלאות שעשה השם יתברך לנו ולאבותינו, עד שתכריחנו השינה לישן, ואיתא בזה"ק הקדוש פקודא לספר ביציאת מצרים וכו', וקודשא בריך הוא חדי בהאי סיפורא, וכניש לכל פמלייא של מעלה, ואמר להון זילו שמעו האי שבחא דלתתא, ובהאי סיפורא בקעי רקיעא ויהיב חילא למאריהון, ובוה כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח בפמלייא של מעלה, שהקדוש ברוך הוא משתבח בו, כדכתיב ישראל אשר בך אתפאר. ע"ש. ובספר יוסף אומץ (אות תשצב) כתב, אחר סיום כל הסדר המרבה לומר שירות ותשבחות או לדרוש מענין הגאולה כל הלילה או לפנות עד שתחטפנו שינה הרי זה משובח. ע"ש. ובספר סדר היום (אחר הגדה של פסח) כתב וז"ל, אחר שעשה כל המוטל עליו מכל אשר זכרנו יעסוק מעט בתורה קודם שישן, ואם בר הכי הוא שיוכל לעמוד כל הלילה לספר ביציאת מצרים כדרך החכמים מה טוב חלקו ומה נעים גורלו. עכ"ד. אולם חשוב להביא את דברי הרב יעב"ץ בסידורו (גבורות ה' פרק נג) שכתב, אדם חלוש או חולה שע"י שלא ישן יפריע לו בתפילת שחרית, מוטב לו לישון. ע"ש. וכ"כ בשו"ת בשמים ראש (סימן שמז). ע"ש. ולא יפסיק בשיחה בטלה גם לאחר גמר הסדר עד שתחטפנו שינה כך כתב בשו"ת אור לציון (חלק ג, הערות פרק טו) כתב, ואף בשיחה שלא מענין הסדר יש לו לאדם שלא ידבר בזמן ההגדה. וכן כתב החיד"א בלב דוד (פרק ל', והובא בכה"ח שם אות קל"ג) וראה גם במאמר מרדכי (סימן תעה אות ט) ע"ש. "ואף כל הלילה מן הראוי שלא ידבר בדברים אחרים", שהרי חייב אדם לספר ביציאת מצרים עד שתחטפנו שינה, כמבואר בשו"ע (סימן תפא סעיף ב). עכ"ד.

⁶⁷ הנה ממנהג מזיגת כוס אליהו לא נזכר בשו"ע, ונזכר בחק יעקב (סימן ת"פ ס"ק ז) והובא גם בבאה"ט, וכתב בזה"ל: נוהגין באלו המדינות למזוג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא. ומרן הח"ח בספרו משנה ברורה (סימן תפ) כתב, ואין מתייראין משום דבר ונוהגין באלו מדינות למזוג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא, לרמז שאנו מאמינים שכשם שגאלנו הש"י ממצרים הוא יגאלנו עוד וישלח לנו את אליהו לברננו. ע"ש. ובשו"ת שתי הלחם (סימן מז) כתב, אחר החיפוש ראיית לה"ה בעל כנה"ג בס' פסח מעובי' אשר לו שהביא (בס"ק קפ"ב) שראה מנהג בקצת אשכנזים להניח בשולחן כוס אחד ריקן חוץ מן הכוסות הצריכין למסובין בשולחן כדי להריק בו כל שיויר כוסות המסובים. ושקורין לכוס זה כוס של אליהו ז"ל ושהיה לו לנחת מנהג זה ונהג בו ומאותן השיריים היה נוהג לשתות בתוך הסעודה המנהג שהוא היה נוהג עליו אין להשיב כי מנהג יפה הוא. אמנם מנהג אותן האשכנזים שעל כוס ריקן ושיויר כוסותיהן ששופכין לתוכו לילחסו לאליהו ז"ל נ"ל פשוט שטעות הוא בידם וחוששני להם מחטאת כי זה הוא זלזול כבוד למכובד מאליהו והמנהג הנכון שראיתי הוא עיקר הואיל וארבעה כסי דהאי לילא ארבעה גאולות קרינן להו וארבע' גאולות ניהו ראוי ונכון להניח כוס זה בשם אליהו כי הוא המבשר את הגאולה אחרונה. ולתכלית מ"ש ה"ה בעל כנה"ג ז"ל נוהג אני בשנים אף לא לילחס על כוס הריקם מלא שיריים שמו של אליהו ז"ל וזה פשוט. עכ"ד. ובשולחן ערוך הרב (א"ח פסח סימן תפ) כתב, ונוהגין במדינות אלו למזוג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא. ע"ש. וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר (חלק כב סימן כח). ובשו"ת שתי הלחם (סימן מז) כתב, דאין לנהוג כמנהג הנוהגים לשפוך את שירי כוסותיהם לכס אחת וקורין אותה כוס של אליהו, מחמת שיש בזה זלזול בכבודו של אליהו לקרוא ע"ש כוס של שירים. עכ"ד.

- א. לא ניתנו הרגלים לישראל אלא כדי שיעסקו בתורה.⁶⁸ וחייב אדם לקבוע זמן ללימוד התורה בחג הפסח ובהלכות החג.⁶⁹
 ב. הרגיל לבקש פני צדיק במועדים, זוכה שיהיו בניו עומדים תמיד בבתי מדרשות ועוסקים בתורה.⁷⁰
 ג. מעלה גדולה נודעת לשמוח בשמחת יום טוב.⁷¹

שביעי של פסח

- א. יש נוהגים לנדד שינה מעיניהם בלילה הקדוש הזה.⁷² יש נוהגים לקום באשמורת הבוקר ולומר "שירת הים".⁷³
 ב. שבעת הימים שאחר פסח שני הם עת רצון ששערי שמים פתוחים בהם לקבל תפילת עמו ישראל.⁷⁴
 ג. מנהג יפה ליקח מצה ולהניחה מעל דלת ביתו, ויעיל לשמירה.⁷⁵

⁶⁸ הגאון רבי חיים פלאג'י ז"ע בספרו תנופה לחיים (פרשת אמור אות כא) כתב, מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש, אלה הם מועדי (ויקרא כג, ב). וידועה דרשת תז"ל (ר"ה כד.) אל תקרי אותם אלא אתם. והיינו לפי מה שאמרו (בירושלמי מ"ק פ"ב ה"ג) שלא ניתנו הרגלים לישראל אלא כדי שיעסקו בתורה. לפיכך נקראם מועדי קודש ונעסוק בהם בתורה, כי לכך ניתנו. עכ"ל.

⁶⁹ בספר הנהגות צדיקים (הנהגות ודרך האדם מרבי שלמה ברוך מבודאפעסט אות סה), ילמוד הלכות פסח בפסח והלכות חג בחג וה"ה לשאר זמנים או ר"ח ילמוד דבר יום ביומו ובפרט בענין קרבנות היום ומה טוב אם יוכל לחדש איזה חידוש באותו ענין שהזמן גורם. ועוד כתב (באות סו), ראוי ונכון שילמוד על כל אכילה איזה לימוד מענין קרבנות דהיינו בש"ס סדר קדשים או שאר לימוד ואז אכילתו כאלו הקריב קרבן. ע"כ.

⁷⁰ הגאון רבי חיים פלאג'י זצ"ל, בספרו כף החיים (סימן לד, אות יז) כתב וז"ל, כל המבקש פני צדיק, ובפרט בראש חודש ובחגים, ובמועדים, זוכה שבניו יהיו עומדים תמיד בבית המדרש, ונלמד מיתרו וכו'. עכ"ל. ובספר יסוד יוסף (פרק פז) כתב, ואחר היציאה מבית הכנסת (בחגים ומועדים) מנהג ישראל לילך לבתי גדולים וזקנים לקבל פניהם. וגם זה מנהג קדוש, ועל ידי קבלת פנים שמקבל לגדולים וזקנים, מיחד האדם שניצוץ קדוש מתדבק בנשמתו דגמת נשמה יתרה. וכשישבו לאכול יחלק מנות יפות לעניים, וכו'. עכ"ל. וכבר כתב בספר יערת דבש (לר"י אייבשיץ ז"ע, ח"א דרוש יב) הפליא בשבח התועלת בהסתכלות בפני הצדיק וז"ל, אמנם נראה, כי ידוע דענין קבלת פני חכמים יש בו שני תועלות, אחד, הרואה אותו מקבל ממנו ברכת שפע וטוב, כמו הרואה פני רשע, פוגם בנפשו ומשיב רעה לעצמו, כן הרואה פני צדיק, משיב לנפשו שפע טוב וברכה, כי עליו חל ושוורה אור שכינה, לכך אמרו (עירובין י"ג:) האי דמחדנא מחבריא דחזיתיה לר' מאיר מאחוריה, ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדנא טפי. ע"ש.

⁷¹ כתב הגאון רבי אברהם חמוי ז"ע, בספרו ימלט נפשו (סימן כט אות ב) וז"ל, סגולה לזכות לבנים זכרים ותלמידי חכמים, ישמח בשמחת יום טוב. עכ"ל. ובספר המידות (ערך בנין, אות י) כתב, ועל ידי שמחת יום טוב כראוי תלד אשתו בנין זכרים. עכ"ל. ובספר ילקוט המוסר ואבני השהם (עמ' קיב אות ל) כתב עה"פ, לך אכול בשמחה לחמך, "בשמחה" ר"ת ב'ש'בתות, מ'ועדים, ח'ול המ'ועד. ע"ש. ובספר הנהגות צדיקים (הנהגות ודרך האדם מרבי שלמה ברוך מבודאפעסט) כתב, יזהר לשמוח בשמחת יום טוב ולהתענג בכל מיני תענוגים שאפשר.

⁷² כ"כ הגאון רבי דוד זכות ממודינא ז"ע בספרו זכר דוד (פסח, מאמר שביעי של פסח ד"ה ומי) כל המרבה לספר במופתיו שהפך הים ליבשה, ודאי מוסיף חילא למאריה עלמא, וכולהו דחלי קמיה, כאשר כתב הרב חמדת ימים. וכבר נהגו החסידים ואנשי מעשה לנדד שינה מעיניהם כל הלילה ולספר חסדי המקום ב"ה. וזכור א"א מו"ר זלה"ה לטובה, שזכה וזיכה את הרבים לקבץ אליו מידי שנה בשנה החרדים אל דבר ה', ובביתו ובחומותיו בתורת ה' הוגים כל הלילה לא יחשו המזכירים תהילות ה' וכו'. עכ"ל. ובספר ממלכת כהנים (לגה"ק רבי שושן הכהן ז"ע, עמ' ססא) כתב, בליל שביעי של פסח יש שקמים אחר חצות לילה ולומדים בקראי מועד. בבוקר עולים על הגג מקום שנראה משם הים וקוראים פרשת בשלח ושירת הים. ובו ביום קוראים שיר השירים עם תרגום וסר"ח ערבית, ומחלקים אותו לשני ימים. עכ"ד.

⁷³ בספר מנהגי ק"ק בית יעקב בחברון לגה"ק רבי אליהו מני ז"ע (פ"ז אות ג) כתב וז"ל, ליל שביעי של פסח יש נוהגים לקום באשמורת הבוקר, לומר עשה שירות דוקא. והשירה אומרים אותה מעומד. ובספר הנהגות צדיקים (מנהגים טובים וקדושים מרבי אברהם גאלאנטי ז"ע אות ו') ליל ז' של פסח עומדין בחצות לילה וקורין עד קריעת ים סוף שבמדרש וישע ומרננין ברנה של תורה עד הבוקר ואומרים בקשות ובסיום הבקשות עומדין על רגליהם ואומרים בקול נעים מזמור בצאת ישראל ממצרים.

⁷⁴ איתא בזה"ק (ח"ג ריעא מהימנא פרשת בעלותך דף קנב:) אלא כיון דכ"י מתעטרא בעטרה בנין לא אתעדיאת כתררה ועטרה כו'. ע"ש. ומבואר מדב"ק שהם ימים של רצון לקבלת תפילתן של ישראל.

⁷⁵ 120 הגאון רבי דוד זכות ממודינא ז"ע בספרו זכר דוד (פסח, מאמר שלישי) כתב בשם הרב טור ברקת (דף עט:) טוב לאדם להניח מצה אחת ושמורה ולתלות אותה בתוך הבית נגד המזוזה, כי יהיה לו סעד להבריח המזיקין מן הבית ולא ישלוט סטרא אחרא שם, כי המצה רמו לגאולה לא בלבד מן שונאי ישראל אלא גם משורי מעלה וממקטרגים, וכו'. עכ"ל.

חדושים על סדר ההגדה

רמז הסימנים לרבי משה האלשיך הקדוש זי"ע

האלשיך הקדוש מבאר את הסימנים, בדרך מוסרית להנהיגות האדם בדרך ישרה. על מנת שילמדו מהם מוסר לכל השנה.

קדש – קדש עצמה במותר לה, שאין בהם הרבה אסור לעשותו בעולם הזה. אך האדם הרוצה לגדול בתורה וביראת שמים, צריך לגדר עצמו אף בדברים המותרים.

ורחץ – רחצו והיזכו: רחצו עצמכם מעברות שיש בכם, ותזכו לפני הקב"ה.

כרפס – בעברית האות ס' מתחלפת באות ש', ואפשר לכתב 'כרפס', שהם אותיות כפ - רש: קח במדה מועטת לעצמה, אבל לרש שהוא עני תן פרוח נדיבה ולב טוב.

יחץ – הנהג עצמה במדה שאטה מנהיג ביחץ:

(א) חוצים המצה - החלק הקטן לעצמו, והחלק הגדול מצפיו, דהיינו, לעניים.

(ב) הבן, כי העולם הזה הוא החלק הקטן, והחלק הגדול שהוא העולם הבא, צפון לעתיד לבוא.

מגיד – הגד לאחרים את כל הענין הנ"ל, בדרך של זוכה ומזכה.

רחצה – לאחר שאטה עצמה תעשה את ה'ירחץ' לעיל, הרי שמשמים יעשו לה רחצה, בגדר של 'כל הבא להטהר - מסייעין בידו'. וע"י זה, תזכה להיות צדיק וקדוש.

מוציא מצה – היצר הטוב נמשל למצה. ע"כ אנו מצויים להוציא את המצה, היינו, יצר הטוב, ולהתנהג בו בלבד - בכל פעולותנו בעולם הזה.

מרור – היצר הרע נמשל למרור שממרר חיו של האדם בשני העולמות. ולכן:

בורך – כרוך את היצר הרע בעל כורחו בתוך המצה שהיא היצר הטוב. ואז המלאך הרע יענה בעל כורחו - 'אמן',

שלחן עורך – ואם אטה עושה פו, שלחנה ערוך לה בעולם הזה, ואשריה לעולם הבא.

צפון – והשכר בעולם הבא צפון לה: "ואין אטה יודע מתן שכרו של מצוות".

ברך – ולאחר זה תברך את הקב"ה, ותודה לו מעמק לבך.

הלל – וכך כל הצדיקים מהללים ומשבחים את הקב"ה, כשהם נמצאים בעולם הבא. והם יודעים את הפרוש של: "גן עדן שומר לצדיקים":

נרצה – הברכות שלך והתפלות של הצדיקים, יהיו רצויים יותר מברכותיהם של הרשעים בגהנום, שגם הם מודים שם לקב"ה, ואומרים - "יפה דנתנו".

קדש ורחץ

באר הגאון רבי יהודה מעלם זי"ע בדרך רמז סימני ליל הסדר:

קדש - תקדש עצמה בתורה ומצוות.

ורחץ - רחץ עצמה מהעוונות.

כרפס - יתבונן ויראה כי העוונות גרמו לנו להיות בגלות, שהרי כרפס הוא אותיות ס' פרה.

רחץ - כשתגיע אליו טובה יחצה אותה עם חברו.

מגיד רחצה - רק אחר שרחץ עצמו מהעברות הנ"ל יזהיר אחרים.

מוציא מצה - יוציא את המצה שהיא רומזת ליצר הטוב, כמ"ש לעולם ירגיז אדם יצה"ט על יצה"ר.

מרור כורף - המרור הוא יצה"ר ולפעמים צריך לכרף את המרור עם המצוות כגון פעם וגאנה כנגד הרשעים.

שלחן עורך צפון - יזכה לשלחן ערוך בעוה"ב הצפון לצדיקים.

הלל נרצה - לעתיד לבוא אומרים הצדיקים הלל לפני השי"ת ועולה להם לרצון.

מה נשתנה כל עניני ליל הסדר סדורים ארבע ארבע (ארבע פעמים ארבע): ארבעה בנים, ארבע כוסות, ארבע קשיות, ארבע גאלות.

מספר זה הוא כנגד אותם ארבעה שצריכין להודות: יורדי הים, הולכי המדבר, היוצא מבית האסורים, וחולה שנתרפא. וכל ארבעה

ענינים אלה היו ביוצאי מצרים. (הגר"א)

יורדי הים - בקריעת ים סוף, הולכי מדבר - הלכו 40 שנה במדבר, יוצא מבית האסורים - יצאו ממצרים, חולה שנתרפא - בגלל

השעבוד הקשה במצרים, היו פצועים ובעלי מום, ובמתן תורה - נתרפאו.

ליל הסדר משלם

"כל המרובה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח" האדם עצמו נעשה "משבח" על ידי ספור יציאת מצרים. פי על-ידי ספור נפלאות ה' - האדם מתחזק באמונה ובטחון ויותר מתקרב לקב"ה. (שפת אמת)

"כל ימי חייך, להביא לימות המשיח" - מכאן ראיה למאמר חכמנו זכרונם לברכה, שלעתיד לבוא הפל יתפארו, חוץ מנחש, שכן בנחש נאמר: "ועפר תאכל כל ימי חייך", וכל ימי חייך להביא לימות המשיח. ואים עד כמה חמור ענין המחטיא אדם לעשות עברה. (הגר"א)

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. וידועה השאלה, למה בחרו דוקא בהלכה זו. ויש לפרש בפשטות דהכונה היא שיאמרו לו כל הלכות הפסח עד "אין מפטירין וכו'", ועד בכלל, כי המשנה הזאת של אין מפטירין היא המשנה האחרונה של הלכות פסח. וממילא יהיו לו תרופים על כל שאלותיו, כשמודיעים לו כל הלכות פסח. (הרבי הקדוש השר שלום מפעל ז"ע"א)

"בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" - הרשע, הרי שואל בלעג ומזלזל בתורה ומצוות, לכן גם אנו משיבים לו בלעג ואומרים לו, שלא יחשב שגנחנו מצטערים כי ישנם רשעים הכופרים בתורה, שהרי "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". כלומר: בעבור זה שנמצאו במצרים רשעים, והיה חשש שישתקעו במ"ט שערי טמאה, גאל ה' אותנו לפני הזמן. ואולי גם עתה ימהר ה' לגאלנו בגלל אותה סבה עצמה... (מלבי"ם)

"וירעו אותנו המצרים ויענונו" - "וירעו" לשון רעות וידידות, זה מה שהמצרים התחברו והתלדדו אתנו, ו"יענונו" זה היה עבורנו עני גדול. (דברי חיים - מצאנו)

על אכילת מרור

מעשה בחסיד אחד, שהיה עדין נפש ואסטניס גדול, ולא היה יכל לסבל דבר מר. עד פדי פה, שפעם היה עליו לבלע תרופה מרה בפקדת הרופא - והתעלה! שאלוהו: "מאחר שאינך סובל דבר מר ואתה מקיאו מיד, איך אתה אכל כזית מרור בליל הסדר?" ענה החסיד: "האמינו לי, שאיני מרגיש כלל במרירות המרור, ואכילתו ערבה עלי כל פה, עד שאני חש כאלו אני אכל דבר מתוק, מפני שמצות ה' חביבה עלי מאד, ובפרט מצוה זו, הבאה רק פעם אחת בשנה!"

ועל כך רמז הפתוב באמרו: "זה הדבר אשר צוה ה' לאמר", חלק את המלה לשנים, ותקרא אותה: "לא - מר". כלומר כל אשר צוה ה' - לא יהיה בעיניך מר, אלא מתוק וערב! (הגדת הבן איש חי, מראות יחזקאל)

"והיא שעמדה לאבותינו ולנו"

והיא, הפונה להבטחה שהבטיח הקב"ה לאבותינו והיא זאת שעמדה לנו. ומפרשים שר"ת 'והיא' - ו' בגימטריא 6 וזהו ששה סדרים משנה. ה' בגימטריא 5 וזהו חמשה חומשי תורה. י' בגימטריא 10 וזהו עשרת הדברות. א' - הקב"ה. ובזכות שעם ישראל שומר במשך הדורות על דברים אלו, לכן אנו נצלים במשך הדורות מכל אלו שרופים לכלותינו.

והיא שעמדה

נראה לבאר בס"ד דהנה ידוע שנגאלנו ממצרים בעבור: **תעבדנו את האלקים על החר הזה**. שהוא מתן תורה. ובתורה יש 22 אותיות "והיא" בגימ' 22. אי נמי, מהו הדבר שהחזיק את עם ישראל כל פה הרבה שנים בכל הגליות? היא התורה, וזה שאמר בעל ההגדה: והיא שעמדה.

שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו

מבאר בעל הלכותי יהודה: שלא אחד - בגלל שאין אנו מאחדים יחדיו, בלבד - דבר זה בלבד, עומדים עלינו לכלותינו - עלול להמיט פליה.

"שבכל דור דור עומדים עלינו לכלותינו"

'שבכל דור דור' מדוע פתב פעמים דור? מבאר הגאון ר' חיים ברלין זצ"ל, שלא כל הדורות שונים בגזרותיהם ובתחבולותיהם אף לכלות את עם ישראל. יש דור שמתנפלים אלינו בצרות וענויים קשים, לכלותינו ולהעבירנו מדתנו, כך התנהג פרעה. לעמת זאת יש דור שבאים לכלותינו ולהעבירנו מדתנו ע"י אהבה וחיבה, כבלעם הרשע בעצתו לבלק. ומטרת כל הרשעים אחת היא, לעמד עלינו לכלותינו. וכל ההבדל בשיטות ובתחבולות. והקב"ה מצילנו מידם.

ואמר לך בדמיון חיי, ואומר לך בדמיון חיי

נלע"ד לבאר את טעם כפילות הלשון, דהנה ידוע כי פעמים מגיע האדם בגלגול לעולם פדי לתקן חטא קודם, ובהריגתו או רציחתו תקן את חטאו הקודם, ולכן כפל את הלשון, אחד לגלגול זה ואחד לגלגול הקודם.

צא ולמד

ליל הסדר משלם

בלשוננו מקבל להשתמש במשג "בא ולמד" והמשמעות אותו דבר. ויש רומזים בזה, צא מהחיים הפשוטים שלך ואז תוכל ללמד את ההגדה.

פסח מצה ומרור

קשה שהסדר צריך להיות קודם מרור ורק אחר כך פסח ומצה, שהרי קודם היה מר ואחר כך היתה הגאולה? והבאור שהחכמה היא לזכר אחרי שנגאלנו את טעם המרור המר שהיה בזמן הגלות, ולהודות לה' שגאלנו מגלות מרה כל כך. ללא החריפות של המרור כל ההודאה היא אחרת. (מענינה של תורה)

"ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך"

אמרו חז"ל שב'פרך' היינו 'בפה רב' ומוכא בענין זה באדרת אליהו רמז נפלא. כתוב: "אשר כרת את אברהם ושבועתו 'לישחק' (תהלים ק"ה, ט) וכן כתוב: "אשר כרת את אברהם ושבועתו 'ליצחק'" (דברי הימים א' ט"ז, ט"ז).

'ביצחק' בגמטריא 210, ו'בישחק' - 420. פרעה תכנן לשעבד את עם ישראל כמנין 'בישחק', כלומר 420 שנה. אבל הקב"ה אמר ביצחק - די לה, פרעה, שתשתעבד בהם מאתים ועשר שנים בלבד. והנה ההבדל בין האות 'צ' לאות 'ש' הוא, שאות 'ש' מבטאים באופן רפוי, אבל אמירת האות 'צ' נאמרת יותר בחזק.

פרעה תכנן להוציא את תכניתו לפועל באופן של 'פה רב', ללא הרמת לשון, והיינו כמנין 'בישחק' - 420 שנה, אבל הקב"ה החליט שהשיעבוד יהיה ביצחק - 210 שנים.

"ארמי אבד אבי וירד מצרימה"

מפני שנהג לבן הארמי מנהג רמאי ונתן ליעקב אבינו את לאה לפני רחל, נתגלגלו הדברים שיוסף הצדיק לא היה הבכור, לפיכך כאשר עשה לו אביו פתנת פסים עורר הדבר את קנאתם של אחיו וזה גרם לגלות מצרים. ברם, אלמלא היה יוסף הבכור, כי אז לא היה אחיו מקנאים בו, שכן בכור זכאי לקבל יותר מכל אחיו. (אלשיך)

"ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעשו להם בתים" (שמות א' - ב"א) "בתי כהונה ולויה ומלכות שקרוין בתים,

ויבן את בית ה' ואת בית המלך" (דברי הימים ב' - א')

בספרי (פרשת בהעלותך) כתב: בתים אלו איני יודע מה הם, שנאמר (מלכים א' ט, י) "את בית ה' ואת בית המלך" בית ה' זו כהונה ואת בית המלך זו המלכות. מוכא בשם מרן "הבית הלוי" דגורת פרעה היתה "כל הבן הילוד היאורה תשליכנהו וכל הבת תחיון" ואז מכיון שיהרגו את הזכרים היהודים יהיו הנקבות מכרחות להתחתן עם זכרים מצריים ואז ילדיהם יהיו מצריים מפני שהאב הוא מצרי, אך זה היה טעות דהלא בגמ' ביבמות כתוב דגוי שהתחתן עם ישראלית הנולד כשר, דהיינו יהודי, מפני שהולכים אחר יחוס האם. אך זה שהולכים אחר יחוס האם הוא רק בישראל, אבל בכהן ולוי צריך שהאב יהיה כהן או לוי וכן לגבי מלך צריך שיהיה אביו ואמו מישראל דכתיב "מקרב אחיך תשים עליך מלך", וא"כ אם יוכבד ומרים היו הורגים את הזכרים לא היו יכולים להיות בישראל כהנים לויים ומלכים. ולכן מפני שיוכבד ומרים גרמו שישארו בישראל כהנים לויים ומלכים קבלו שכרם מדה כנגד מדה בתי כהונה ולויה ומלכות.

ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו

איתא בשכר שלא חרצו את לשונם וכו' ל- "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכנו אותו" (כ"ב - ל). וקשה א"כ מדוע הצפדעיים שנכנסו לתנורים במסירות נפש לא קבלו שכר על כך? אף לפעמים השתיקה יותר חשובה ממסירות נפש, ולכן דוקא הפלבים קבלו את שכרם.

ואסובבה את מזבחך ה'

הגאון רבי עזרא נסים ע"ס זצ"ל באר שרמזו בפסוק "ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה'". א. שקודם עשית הסדר צריך לרחוץ ולטול את ידיו, שנאמר ארחץ בנקיון כפי. ב. רמזים בו כל הדברים שמניחין ע"ג קערת ליל הסדר דהנה **מזבחך** ר"ת: מ'רור מ'צה, ז'רוע, ב'יצה, ח'רוסת, ב'רפס.

הכם מה הוא אומר וכו'

הנה יש להתבונן בהבדל בין שאלת החכם לשאלת הרשע, כי החכם שואל "מה העדות והחקים". והרשע שואל "מה העבודה הזאת לכם". וקשה וכי בגלל שהוא שואל מה העבודה הוא רשע, הרי גם בשאלת החכם טמונה שאלה זו? ואפשר לבאר כי בשאלת החכם טמונה רצונו לעבוד את השי"ת שלא על מנת לקבל פרס, כי רצונו להבין את סודות טעמי תורתנו הק' כדי שעבודת ה' שלו תהיה בדבקות. אך הרשע על מוחשבתו היא לממון, ובשאלתו טמונה מחשבה אחת והיא מה מקבלים מהעבודה הזו שלכם? ולכן הקהה את שניו.

קליות ואגוזים

יש להבין מדוע חז"ל תקנו שישחלקו לילדים דוקא קליות ואגוזים בליל הסדר? ושמעתי טעם לזה, כי בתוך האגוז יש חמור מיחד המועיל לשפור תאי המוח, ומועיל לחדד את הזכרון של האדם. ומהאי טעמא נותנים לילדים לאכול דוקא בלילה זה אגוזים, כי הרי כל המטרה בליל הסדר היא "והגדת לבנה", "ולמען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים". וע"י אכילת האגוז מתחדדת זכירתם.

ולכל בני ישראל לא יחדין כלב

שמעתי ממור ועטר רבי יהודה מעלם זצ"ל, באור נפלא, דהנה ידוע שהכלבים קבלו שכר על כך שלא נבחו בצאת ישראל ממצרים, ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, לכלב תשליכון אותו. והנה אצל נח פאשר שב העורב לא רצה נח להכניסו לתבה, עד שבקש ממנו השי"ת שיקניסו, מפיון שעתידים העורבים לתן בשר לאלהיו הנביא פאשר הסתתר מפני אחאב בשלוש שנות הבצורת. ונמצא שהכלבים קבלו שכר בזכות שההורים שלהם לא נבחו, והעורב חי בזכות שבניו יעשו חסד. ולפי"ז יבארו דברי הגמ' בב"ב (דף ח' ע"א) רבי פתח אוצרות בשני בצרת. אמר: יכנסו בעלי מקרא בעלי משנה בעלי גמרא בעלי הלכה בעלי הגדה, אבל עמי הארץ אל יכנסו. דחק רבי יונתן בן עמרם ונכנס. אמר לו: רבי פרנסני. אמר לו: בני קרית? אמר לו לאו, שנית? א"ל לאו. אם כן במה אפרנסך. אמר לו, פרנסני ככלב ובעורב. פרנסיה, בת דנפק יתיב רבי וקא מצטער ואמר, אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ. אמר לפניו ר' שמעון בר רבי שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה להנות מפקוד תורה מימיו? בדקו ואשכח, אמר רבי יכנסו הכל. ע"כ. ויש להבין מדוע אמר לו רבי פרנסני ככלב ובעורב דוקא? ולפי"ד א"ש, שהתפנו לומר לו אם הרי אני לא רוצה להנות מכתרה של תורה, ופרנסני או בזכות הורי שעשו בעבור מעשה טוב כמו הכלב, או בעורב בזכות שעתיד אולי לצאת ממני ילדים טובים.

ממצרים גאלתנו ה' אלקינו

הנה יש להתבונן בנסח התפלה שאנו מתפללים בכל יום. בשחרית אנו אומרים: "ממצרים גאלתנו ה' אלקינו, מבית עבדים פדיתנו, כל בכוריהם הרגת וכו'". ובערבית אנו אומרים: האל העושה לנו נסים וכו', "המכה בעברתו כל בכורי מצרים, ויוציא את עמו ישראל מתוכם" וכו'. וקשה פאן ב' דברים: א. בשחרית אינו לפי הסדר, כי קודם ה' הרג את הבכורות ואח"כ עם ישראל יצא, ומדוע כתוב ממצרים גאלתנו וכו', ואח"כ כתיב כל בכוריהם הרגת? ב. מדוע בערבית כתב "המכה" בעברתו כל בכורי מצרים, ואלו בשחרית כתוב כל בכוריהם "הרגת"?

ושמעתי מהגאון רבי יהודה יוספי שליט"א שבאר בשם הגאון שר התורה רבי חיים קניבסקי זצ"ל, דהנה איתא במסכת שמחות פי הקב"ה רצה שגם הבכורות של מצרים יראו ביציאת ישראל ממצרים, שהרי הם גם ענו אותם, לכן השי"ת נתן להם בחצות הלילה מכה חזקה, והיו גוססים כל הלילה, ובבקר ראו איך שעם ישראל יוצא ממצרים ולאחר מכן מתו. ולפי"ז אתי שפיר לשון התפלה. כי הנה בערבית שהוא בלילה אנו אומרים "המכה" בעברתו כל בכורי מצרים, כי הם קבלו מכה חזקה וגססו כל הלילה, ואלו בבקר הם קודם ראו את בני ישראל יוצאים ממצרים ואח"כ מתו, ולכן הסדר בתפלת שחרית, קודם ממצרים גאלתנו- שיצאנו ממצרים והם ראו זאת, ואח"כ כל בכוריהם הרגת- מתו הבכורות שלהם.

יחז

היחז נעשה במצה האמצעית, וידוע שג' המצות הם רומזים לג' האבות, והקשה מור"ר אבי שליט"א מדוע חוצים דוקא את המצה האמצעית שהיא פנגד יצחק? ובאר, דהנה אמרו רבותינו ז"ל (שבת פט:): שהשיבו האבות להקדוש ברוך הוא פשאמר להם בניכם חטאו, אמר לו אברהם, ימחו על דבר פבוד שמך, שגם הם לא יחפצו בהקצטת ה' ברוך הוא. יעקב אמר, כמו אברהם, ויצחק אמר להקב"ה פלגא עלי פלגא עלי, ומכיון שאמר חצי חצי חוצים את המצה שלו, זכר לדבריו. ורבי משלה חדמאין זצ"ל, הנה נותן טעם לכך שבוצעים את המצה האמצעית, שהרי המצה הראשונה היא פנגד מדת חסד, והשנייה פנגד גבורה, והשלישית פנגד תפארת. ואנו רוצים לשבר את מדת הדין והגבורה, ולכן בוצעים את המצה האמצעית דוקא.

ואחרי כן יצאו ברכוש גדול

כונ בגימ' 70. ויובן פי כל מכה היתה 7 ימים ו- $X 10 = 707$. ונמצא פי אחרי "כו", הפונה ל-י המפות, יצאו ישראל ממצרים ברכוש גדול.

פסח

"פסח" במלוי עולה תרי"ג. לומר לה, מי ששומר פסח פהלקתו פאלו קיים את כל תרי"ג מצות.

ברך בניך בקרבך

שמעתי באור נפלא על פסוק זה דהנה ידוע שבני ישראל פרו וישרצו וכו', ויש שני שיטות בזה שיטה א' שילדו ששה בכרס אבד. שיטה ב' ששים בכרס אחד. (ועין ברש"י שהביא מדרש זה). וזה רמוז בפסוק זה: ב'ר' ב'ניך ב'קרבך ר"ת גימ' 6. וס"ת גימ' 60. ונפלא.

ברפס - פרפס ר"ת כל ר'כב ס'וס פ'רעה, טבעו בים. וזכר לזה אנו מטבילים את הפרפס במי מלח, שהרי מי הים מלוחים.

חרסת אם תוציא את האות ס' מהמלה חרסת יצא: "חרות ס". ס' בגימ' 60, לומר לה שעם ישראל יצאו לחרות, הם היו 60 רבוא.

מעשה ברבי עקיבא

הנה יש להבין מדוע בעל ההגדה נקט דוקא את רבי עקיבא ושאר החכמים המזכרים בספור? ויש לבאר, דהנה ידוע שרבי עקיבא היה בן גרים, ושאר החכמים היו לויים, כמבאר בגמ' קדושין (ט ע"ב). והיינו חושבים לומר שמכיון שלא היו בשעבוד (שהרי גרים לא היו בשעבוד וכן שבת לוי) ממלא אינם חייבים לספור ספור יציאת מצרים, לכן בא מסדר ההגדה בתחלת ההגדה לחדש לנו שגם אלו שלא היו בשעבוד חייבים לספור ספור יציאת מצרים. ואף רמזו זאת בלשונם שנקאמר "וכל" המרבה לספור וכו'. וכ"ל ר"ת ואפילו כ'הנים לויים.

וידידי רבי פנחס אליהו נר"ו כששמע חדוש זה הוסיף ובאר, מה שאמר בעל ההגדה "אפילו כלנו חכמים", לומר לה אפילו אם כלנו היינו משבט לוי שהיו עוסקים בתורה והיו חכמים, מצוה עלינו לספור ביציאת מצרים. ונפלא.

מעלת חכמים אלו הנזכרים מחיבת את כל שאר באי עולם לספור ביציאת מצרים:

רבי אליעזר בן הורקנוס - מאס בעשר אביו והלך ללמד תורה מתוך הדחק. **רבי יהושע בן חנניה** - מגיל ינקות לא עזב את כתלי בית המדרש. **רבי אלעזר בן עזריה** - שכבר בגיל שמונה עשרה נבחר לנשיא. **רבי עקיבא** - היה בן גרים, ואפילו שלא היה ביציאת מצרים חיב לספור. **רבי טרפון** - שכל רז לא אניס ליה, שכל חיו עסק בתורה גם חיב לספור.

וכאן הבן שואל. ויש גורסים וכה הבן שואל.

האדמו"ר מספינקא זצ"ל היה בוכה ואומר וכהן הבן שואל, כאן אפשר לשאול על הבנים, מי שאין לו שיבקש שיהיה לו. ומי שיש לו שיעתיר בעדם על תורתם ויראת השמים שלהם.

יכול מראש חדש, תלמוד לומר ביום ההוא וכו'.

מרו רבי חיים קניבסקי זצוק"ל, לומד זאת כן, אולי מתחלת המצוה בעת שנוזר כבר שם ניסן ומתכוננים לחג, ת"ל ביום ההוא, הייתי חושב שביום ההוא מבעוד יום שמתחילים בהקרבת הפסח כבר הוא זמן תלמוד על כן נאמר בעבור זה, המצוה היא פאשר מנחים המצה והמורד לפניה. ובתוספת הסבר אומר שיש חשיבות להמחשה על מנת שידגש תלמוד יותר טוב. **"חתם סופר"** אומר שנקמד מכאן שיש ללמד בליל הסדר ולא קודם לכן כדי שיהיו הדברים פאגרת חדשה...

ויזיאנו ה' ממצרים, ביד חזקה, ובזרע נטויה, ובמרא גדול, ובאתות, ובמפתים:

אומר הגר"א: לא על ידי מלאך מעולם היצירה, לא על ידי שרף מעולם הבריאה ולא על ידי שליח משה רבנו מעולם העשיה. וזה הטעם שאין משה רבנו מזכר בלילה זה.

סגולות נפלאות - להג הפסח

סגולה להתפלל על פרנסה - בכל ימי חג הפסח בכלל, ובלייל הסדר בפרט, מסוגלת התפילה על הפרנסה להתקבל. המקור לכך הוא במסכת ראש השנה: "בפסח נידונים על התבואה".
רמז לתפילה על הפרנסה בפסח, נראה בדברי חז"ל: "יהיו מזונותיי מרורין כזית" - מכאן שצריך לבקש על הפרנסה 'מזונות', כאשר אוכלים 'כזית מרור' במצוות היום.

זמן מסוגל להתפלל על הגאולה - ליל הסדר הוא זמן מסוגל לישועה, כאשר אומרים בהגדה: "ונצעק אל ה'", שבזכות הזעקה ניגאל. וכל מה שזכו בני ישראל בהיותם ממצרים שהקב"ה ישלח את משה רבנו להושיעם היה בזכות 'ויזעקו', וגם כן בימינו, אם נקיים כראוי 'ונצעק', אזי מיד ניגאל מכל הצרות ונזכה לבוא המשיח.

זמן מסוגל להתחזק באמונה ולחיות בשלווה - בלייל הסדר מאיר אור האמונה בלבבות בני ישראל, וכל הטבע הנסתר בבריאות העולם ה'דומה ללילה' מאיר באור יקרות, וממילא יש ביד כל אחד סיוע ועזר להתחזק במידת הביטחון, כי על ידי שנכנס ומתיישב על לבו של אדם אמונה תמימה וזכה שהבורא יתברך שמו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, יחיה בשלוות הנפש בבטחונו בה'.

זמן מסוגל להשריש אמונה בלב הילדים - ה'אוהב ישראל' כתב, כי אף שבכל השנה מצווים אנו לזכור יציאת מצרים, יהיו פעמים שלא יתיישבו הדיבורים בלב הבן, כי לפעמים אינו מוכשר לקבלם, אולם בלייל הפסח מתעורר בלבם אור גדול המסייע להם לקלוט את האמונה כיתד בל תמוט, יש אז כוח ביד האב לנטוע את האמונה בלב בניו. וכן, ביד כל אחד להחכים יותר מכפי השגותיו בכל השנה.

בליל הסדר נפתחים כל שערי שפע - בתרגום יונתן על הפסוק: "ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות", מבואר כך: "ויקרא יצחק לעשיו בנו בלילה הגדול ביום י"ד ניסן, ואמר לו, 'בני, בלילה הזה משבחים כל משרתי עליון לבורא עולם, ואוצרות השמים נפתחים". ובפרקי דרבי אליעזר: "בליל הסדר נפתחים כל שערי שפע".

זמן מסוגל לניסים בכל הדורות - בכל הדורות זכו בני ישראל לניסים ונפלאות בזה הלילה, החל מאברהם אבינו במלחמתו עם המלכים בלילה הזה ונצחם - "גר צדק נצחתו כנחלק לו לילה", בלילה זה מתו כל חיילי סנחריב - "חילם לא מצאו בקומם בלילה". בלילה זה גאל הקב"ה את שרה מתחת יד אבימלך - "דת מלך גרר בחלום הלילה", הקב"ה נגלה ללבן הארמי והזהיר אותו מלפגוע בעקב - "הפחדת ארמי באמש לילה", בלילה זה יעקב נלחם במלאכו של עשיו וניצח אותו - "וישראל ישר לאל ויוכל לו לילה". עוד: 60 ריבוא בכורי מצרים מתו באותו הלילה - "זרע בכורי פתרוס מחצת בחצי לילה", יעל הרגה את סיסרא באותו לילה - "טיסת נגיד חרושת סלית בכוכבי לילה", וכן עוד ניסים עצומים כמו שמבואר בפיוט: "אז רוב ניסים הפלאת בלילה".
ועל מנת לזכות לשפע הנשפע בלייל הסדר, יש להתכונן - לשם כך צריך הכנה. בעל העבודת ישראל: "כדי ליהנות מאור השמש הזורחת בקרניה, צריך האדם לפתוח תחילה את שערי דלתותיו וחלונותיו, שאם יהיו סתומים לא תוכל החמה לזרוח אל הבית". כלומר, על האדם להכין את עצמו מבעוד מועד כדי שיוכל לקבל את האור הגדול שעתיד לזרוח בליבו בלייל הסדר.

בשמים נשפע שפע רב בלילה הזה - ב'תפארת שלמה' נאמר: "לא יאומן כי יסופר מקהלות רבבות הסודות והייחודים אשר נעשים בעולמות העליונים על ידי ישראל - על ידי סדר ליל שימורים, אכילת מצה ומרור וסיפור יציאת מצרים בהגדה בלילה הזה". עוד מבואר מדוע מרדכי קבע את יו"ט ראשון של פסח בתענית, והרי גזירתו של המן הייתה רק בעוד י"ב חודשים - בחודש אדר, אם כן, מדוע לא קבע מרדכי תענית לאחר חג הפסח? התשובה היא כי 'כאשר בטלו מעבודתם בלילה הזה, נעשה רעש למעלה בכל העולמות, מה זה ועל מה זה... כי אם יתבטלו ישראל חלילה יתבטלו כל העולמות".

בליל הסדר ניתן לבטל כל גזירה רעה ולהפכה לטובה - בהגדה של פסח עם פירוש 'גבורות ישראל' למגיד מקוונ' ניץ נכתב כך: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. תחילה זה היה במצרים - שהיה התחלה לכל הגאולות עד סוף כל הדורות, ובכל ליל פסח נתגלה, ויכולים לבטל כל גזירה רעה ולהפכה לטובה".

תפילה בלייל הסדר מסוגלת לשנות את הטבע - המגיד מגרידיץ נשא בשנת תקצ"ח דברים חוצבי להבות אש על גודל קדושת ליל הסדר, וסגולת הלילה להעשות בו ניסים לישראל. "ואף מי שנולד במזל רע, בבני - בצער גידול בנים וכדומה. בחיי - בענייני בריאות וכדומה. או בממוני. כל אחד ואחד יש לו להתפלל על זה בלייל פסח - ליל הסדר, ויפעל לשנות מזלו לטוב".

המספר סיפור יציאת מצרים יזכה לזרע בר קיימא
כותב האור החיים הקדוש: המרבה לספר ביציאת מצרים בלייל פסח יזכהו הבורא יתברך לבן זכר כדי שבשנים הבאות יוכל לקיים את מצוות ההגדה בהידור ויספר לבנו שיוולד, על הניסים והנפלאות שעשה ה' במצרים.

ובספר הערוך כתב, סגולה לזש"ק להצניע בבית מעט משיירי המצה שנלקחה למצוות אפיקומן ולהחביאה בבית.

עת רצון באמירת ונצעק אל ה', וכאן הבן שואל.

כתוב בהגדה: ונצעק אל ה' אלוקי אבותינו וישמע ה' את קולנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו" בשעת אמירת תיבות אלו מתעוררת עת רצון במרומים, עד כדי שיכול האדם לצאת מכל מיצריו ולהיגאל גאולת עולם, גאולת נפש וגאולת הגוף, לפי שזמן מיוחד ומיוחד לגאולה. ויש סיפורי ניסים מאות ואלפים מאנשים שנושעו ע"י שקיימו בנפשותם "ונצעק" בליל הסדר, "וישמע ה' את קולנו".

וכן שמעתי שסגולה לבקש בקשות ב"וכאן הבן שואל" לבקש מה שרוצים ובעז"ה נענים.

השמירה מאיסור חמץ בפסח - כתב מרן החיד"א: כל השומר עצמו מחמץ הן במאכל והן במשתה, ומדקדק בענין הזה מאוד, מובטח לו שלא יחטא כל השנה כולה ותעלה לו שנה טובה ומוצלחת. (דבש לפי ומורה באצבע פ"ז אות קצ"ו). ובזוהר הקדוש (רפ"ב ע"א) כתב, אדם שאוכל מצה, ונזהר מחמץ, גופו ונשמתו נעשים קודש. הרבי הקדוש רבי לוי יצחק מבארדישוב זצ"ל אמר, כי המירוק והשטיפה הרבה שעושים בני ישראל לפני החג בניקוי הבית הוא מגן מפני כל צער נזק וחולי וכול המאריך בדקדוקי החמץ מאריכין לו ימיו ושנותיו. (שו"ת מן השמים סימן ע'). טרחת האדם במצת מצוה עד שיתחמם ויזיע היא תיקון גדול לעוון החמור שהוא פגם הברית כנודע מהאר"י ז"ל (בן איש חי פרשת צו). ועוד כתב מרן האר"י ז"ל מי שנזהר באכילת חמץ בפסח אפילו בכל שהוא מובטח לו שלא יחטא כל השנה כולה (כף החיים תמ"ז).

מעלת המצה - כל הזהיר באכילת מצה כתיקונה, ניצול מכל מרעין בישין. ודבר זה רמוז בפסוק (תהילים נד, ט) "כי מכל צרה יצילני". אכילת מצה מועילה לרפואה, ומסוגלת לאריכות ימים, ובכוחה לבריה שדים ומזיקים ודברים רעים כמו כח סגולת המזוזה, וכן תגן על האדם במשפטו ביום ראש השנה, וכך תעלה לו שנה טובה ומוצלחת (אביעה סגולות). ומרן הגר"ח פאלאג'י ז"ע כתב, שמדברי הזוהר (תצוה קפ"ג ע"ב) מבאר שבזכות אכילת המצות בפסח ניצולין ישראל בדין בראש השנה, ומטעם זה נהג לאכול מצה בראש השנה מהמצות שנאפו לפסח, ואפילו ישמור אדם מצה מליל הסדר ורק יניחה על השולחן בראש השנה דבר זה ממתק את דינו.

מעלת קריאת אגרתו של רבי שמעון מאוסטרופולי ז"ע - כתב בספר אוצרות חיים "כל הלומד את אגרתו של רבי שמעון מאוסטרופולי אפילו פעם אחת בשנה ובפרט בערב פסח-מובטח לו שהוא ניצול באותה שנה מכל מכשול ומיתה ואויבו יפלו תחתיו וכל אשר יפנה ישכיל ויצליח". וידוע בשם האדמו"ר מערלוי זצ"ל שכל מי שקרא זאת בערב פסח בזמן השואה - ניצל.

סגולה לעשירות - כתב רבינו חיים פאלאג'י ז"ע (חיים לראש), שכל אדם שיש בידו ממון, טוב שיקנה קערה גדולה עשויה מכסף טהור עבור שולחן ליל הדר. ואף שהדבר עולה הון רב-כדאי הוא לו שכל השקעה לכבוד לילה נשגב זה חוזרת בברכת שמים כפל כפלים, שכבוד ליל הסדר הוא סגולה לעשירות.

וכתב עוד בשם רבו, שידע על אדם אחד שלא היה צדיק במיוחד, ובכל זאת זכה לעושר על שהיה מוקיר מאוד את חג הפסח, בפרט את שולחן הסדר שהיה מכבדו בכלים נאים, והיה מתאמץ לפארו במיני הידור.

וביאור טעם הסגולה - לפי שביזת מצרים התרחשה בליל זה. ויש לה השפעה של עושר לדורות למקיימים את מצוות הבורא בהידור ובשמחה. ומסופר על המהר"ל שהיה מוציא כלים שמשכנו אצלו גויים, והיה מניחם על השולחן. ובזה יכופר לאדם מה שנהג בשררה וגאווה כל השנה (כה"ח יב') והמקובל הצדיק רבי סלמאן מוצפי זצ"ל נהג לומר שכפי שהאדם מכין את שולחן ליל הסדר כך יכינו לו את מקומו בעולם הבא

סגולה לברך את הבנים בליל פסח - בלילה הזה בירך יצחק את יעקב בברכת "ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ וכו'". ולכן סגולה לברך את הילדים בלילה הזה.

ובספר "אוהל שלמה" מובא שדרכו בקודש של בעל "תפארת שלמה" הייתה לומר קודם עריכת ליל הסדר תפילות ובקשות שונות, והיה אומר רבונו של עולם הושיעה נא שכל החולים יתרפאו רפואה שלימה, וכל בעלי מומים יתרפאו, וכל עמך בית ישראל הצרכים פרנסה יתברכו בפרנסה ובהשפעות טובות, וכל הרשעים יחזרו בתשובה שלימה, וכל הנשמות הצריכות תיקון יבואו על תיקונן, ותהיה להם תיקון ויהיה להם עליה מאלו התפילות. מכך נלמד על מעלת התפילה בליל קדוש זה.

אמירת ההגדה של פסח - במצות סיפור יציאת מצרים מחויב כל אדם מישראל וכל שפיו סח בנפלאות ה' הקדוש ברוך הוא, באותו שעה מכנס את הפמליא של מעלה ואומר להם לכו לכו ושמעו את הסיפור והשבחים שלי שמספרים בני. ויורדים המלאכים ושומעים את הסיפור ועולים ומספרים לקדוש ברוך הוא (זוהר הקדוש) ומובא בזוהר הקדוש (רעיא מהימנא בא) שכל מי שאומר את ההגדה בדיצה גדולה ובשירה וזמרה, זוכה הוא לשוב את השכינה הקדושה בעולם הבא, שהיא השמחה האמיתית והשלמה. ובספר קב הישר כתב, יזהר מלאומרה בעצלות ובעצבות כי כך תהיה השמירה וההשגחה פחותה חס ושלוש. ומרן החיד"א ז"ע כתב, כל מי שיאמר את סדר ההגדה כראוי, אין גבול למתן שכרו הגדול בעולם הבא וכל עוונותיו מתכפרים.

ארבע כוסות יין - כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו יפה ללב (ח"ג סימן תע"ב ס"ק ב'): צריך לדחוק עצמו ולשתות ארבע כוסות, ובזה ניצול מארבע מיתות בית דין אם נתחייב בהם, כי ארבע כוסות באים לכפר על זה, ומדוע תיקנו חכמים לשתות יין לארבע כוסות ולא משקה אחר? שכיון שבארבע כוסות אלו רומזים לארבע לשונות של גאולה "הוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי", תקנו חכמים דווקא יין, וכי הוא הדבר היחיד שכמה שישתו הימנו רוצים לשתות עוד, והגאולה עיקרה קרבת ה' לרמוז שאין סוף שאיפות לקרבת ה'.

"מה נשתנה" - בשעה ששואלים מה נשתנה הוא את רצון לבקש מהשם יתברך כל משאלות ליבו. וכך כתב בספר "כסא אליהו" להרב אשר מרגליות זצ"ל בשם הבעל שם טוב הקדוש.

מעלת וסגולת הסימנים שבקערה

הביצה שבקערה - אשר היא "זכר לקרבן חגיגה" - מסוגלת לבנים, ודוקא הביצה שנמצאת בתוך הקערה (אוסרי לגפן ח"ח).

הזרוע שבקערה - "מסגולה לזיווג". ויאכלנה למחרת (אוסרי לגפן ח"ח).

וישנה קבלה מעניינת מרבי אליהו לופיאן זצ"ל הרוצים שבן משפחתם יתארס, יקחו בחול המועד את הזרוע שהייתה מונחת בשולחן ליל הסדר, ויניחוה בכיס הימני של חליפת הבחור ללא ידיעתו, וכאשר הוא ילבש את החליפה ויגלה את הזרוע הטמונה בכיסו - מובטח בעזרת ה' שיתארס עד פסח הבא (מובא בספר עצה ותושיה). מנהג יהודי בבל - להשאיר את העצם של הזרוע לשמירה מפני גנבים. ומנהג יהודי בוכרה-היו מאיימים איתה על שכניהם הגויים ומניחים אותה מעל הדלת (סידור עוד יוסף ח').

החרוסת שבקערה - מסוגלת לחכמה ודעת (אוסרי לגפן ח"ח). ומכינים אותה מפרות שהשתבחה בהם ארץ ישראל: תפוחים- "תחת התפוח עוררתך", תאנים- "התאנה חנטה פגיה" רימונים- "כפלה הרימון רקתך", אגוזים- "אל גינת אגוז ירדתי", שקדים-על שם ששקד הקדוש ברוך הוא על הקץ לעשותו, ויש שנותנים בה קינמון וזנגביל הדומים לתבן שעל ידו מגבילים את הטיט ודומים אן לתבן משום שאינן נדוכים היטב והם ארוכים. ועל פי האר"י יש לתת בה כל פירות שבעת המינים.

הכרפס שבקערה - מועיל להוציא רוח רעה, וכן מסוגל הוא לתיקון הברית (אסירי לגפן חלק ח').

צפון - אפיקומן - כתב החיד"א: ההמניח חתיכה מהמצה בכיסו, הוא סגולה להצלה בעת שמפליג בים, ואם פורצת סערה יש להשליך חתיכת מצה על הים, ותיכף ינוח מזעפו ויהיה שקט ורוגע.

רבינו חיים פאלאג'י ז"ע בספרו חיים לראש (צפון ט') כתב, שנשיאת מצה בחיקו היא סגולה להינצל מגזלנים ולהבריח ממנו את הקליפות. ובמהר"ל כתב שיש סגולה להשיב בתשובה את מי שנתרחק מדרך הישר ואינו מקיים מצוות, על ידי שינחו בכיסו את מצת האפיקומן. מי שאין הפרוטה מצויה בכיסו יניח אפיקומן בארנקו ומובטח לו שלא יחסר מזונו לעולם, כי כל זמן שנמצאת שם המצה לא יכלו ליסטים וגויים להזיקו ואם יבואו, יזרוק עליהם מהאפיקומן (מנהג מצרים).

סגולה נוספת - (בספר הרפואות ללבושי שרד): אדם שיש לו בביתו בן שאינו יודע לדבר עדיין ובני גילו כבר מדברים, יקח חתיכת ממצת האפיקומן, וטיפת יין מכוס הקידוש בשבת, ויניח כל אלו על ראש בנו ויקרא עליו את מאמר ישעיה הנביא (ג, ד): "ה' אלוקים נתן לי לשון לימודים, לדעת לעות את יעף דבר, יעיר בבוקר יעיר לי און, לשמוע כלימודים".

הובא בספר דרך ישרה לגאון רבי ראובן בן אברהם (עמ' רפ"ז) סגולת האפיקומן לכיבוי דליקה יכתוב פסוק זה "ויתפלל משה על ה' ותשקע האש" ויכתוב זאת אל מצות האפיקומן.

הבריאות בחג הפסח

מספר טיפים שיעזרו לנו לעבור צעד אחר צעד את החג בשלום:

בארוחה ממושכת כדוגמת ארוחת ליל הסדר רצוי לתכנן מראש את מתן התרופות / אינסולין (יש להתיעץ עם רופא). על מנת להקל על ספירת הפחמימות אשר נאכלות בארוחה מומלץ לקחת כמות מוגדרת מראש. לדוגמא: לקחת מצה אחת וממנה לאכול במשך כל הארוחה, במקום לחתוך בכל פעם חתיכה קטנה מערימת המצות שעל השולחן.

במצה רגילה אחת יש כ-031 קלוריות השווים ל-2 פרוסות לחם רגילות או ל-4 פרוסות לחם קל = לכ-2 מנות פחמימה, 03 גרם פחמימות. מומלץ לאכול מצה המכילה סיבים או מצה קלה המכילה פחות פחמימות מהמצה הרגילה, ולשלב את אכילתה עם מזון המכיל שומן וחלבון כמו גבינות עד 5% שומן, חמום דל שומן - המאטים את ספיגת הפחמימה ומונעים עליה חדה ברמת הסוכר.

למי שסובל מעצירות מומלץ במיוחד בחג הפסח לשלב ירקות מבושלים וטריים, לשתות לפחות 8 כוסות מים. ולהמעיט כמה שניתן באכילת מצות.

מצה עם סובין: 001 קלוריות למצה, 12 גרם פחמימות ו-6.6 גרם סיבים.

מצה עם שיפון: 101 קלוריות למצה, 42 גרם פחמימות ו-2 גרם סיבים.

מצה מחיטה מלאה: 501 קלוריות למצה, 52 גרם פחמימות ו-4 גרם סיבים.

מצות מיני: כל מצה מכילה 74 קלוריות ו-01 גרם פחמימות.

מומלץ לבחור בסלטים, במרק ובמנה חלבונית דלת שומן כמו דג, אשר אינם עשירים בפחמימות וישאירו אותנו שבעים.

בסוף הארוחה הדשנה מומלץ לצאת להליכה אשר תעזור בהורדת רמת הסוכר.

ליל הסדר משלם

יש לבדוק את רמת סוכר לפני הפעילות הגופנית ואחריה בכדי להימנע מהיפוגליקמיה.

מאכלים אופייניים לפסח

ביצה - בביצה יש כ-08 קלוריות וכ-512 מ"ג כולסטרול (כולו בחלמון). מאכלי פסח עשירים בביצים. על כן, אם יש מתכוון שדורש כמה ביצים, אפשר להמיר ביצה אחת בשני חלבונים.

כרפס - במידה והכרפס הוא סלרי או צנון - הערך הקלורי נמוך. במידה והכרפס הוא תפוח אדמה מבושל, שימו לב כי תפוח אדמה במשקל 001 גרם הינו בעל ערך קלורי של כ-08 קלוריות והינו מרכיב בולט במנות עיקריות רבות.

חרוסת - חרוסת היא הכוכבת של ליל הסדר וישנם מגוון מתכונים להכנתה. מהחרוסת העיראקית המכילה דבש תמרים ואגוזים טחונים ועד החרוסת הפרסית המכילה פיסטוקים, קשיו, בוטנים, שקדים, תמרים, אגוזים ותפוחי עץ קלופים. כל עדה לפי טעמה, אך שימו לב שכף חרוסת מכילה כ-70 - 100 קלוריות וכ-10 גרם פחמימות.

נשתה לחיים - בליל הסדר מצווה לשתות 4 כוסות יין (או מיץ ענבים), יש לזכור שבכוס יין יבש יש כ-021 קלוריות, בכוס יין מתוק יש כ-261 קלוריות, ובמיץ ענבים יש 100 קלוריות לכוס. מומלץ להעדיף שתיית מים ומשקאות דיאט.

קינוחים - רוב העוגיות הכשרות לפסח, בעיקר: בוטנים, אגוזים וקוקוס מכילות כמות שומן גבוהה (כ-05% שומן), הרבה פחמימות וכמעט 100 קלוריות לעוגייה. גם העוגות הם בד"כ לא דיאטטיות. פרוסת עוגת פסח ללא קרם מכילה כ-252 קלוריות. מומלץ לקנח בפרי או כדור גלידת סורבה.